

İslam Aile Hukukunda Evlilik Öncesi Ve Sonrası Uygulamalarda Kadın-Erkek Eşitliği Ve İstisnâları

Female-Male Equality And Exclusions in Islamic Family Law Before and After Marriage

Lokman DOĞAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı, Kars, Türkiye

Graduate Student, Kafkas University, Faculty of Theology, Basic Islamic sciences, Islamic Law Department, Kars, Türkiye.

okandogan3626@gmail.com Orcid: 0000-0003-2297-7122

Atf/©: Doğan, Lokman (2023). İslam Aile Hukukunda Evlilik Öncesi Ve Sonrası Uygulamalarda Kadın-Erkek Eşitliği Ve İstisnâları, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,

Sayı 10-20, ss. 495-541.

Citation/©: Doğan, Lokman (2023). Female-Male Equality And Exclusions in Islamic Family Law Before and After Marriage, Kafkas University Faculty of Divinity Review.

Issue 10-20, pp. 495-541.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : 10.17050/kafkasilahiyat.1236796

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 16 January / Ocak 2023

Accepted / Kabul Tarihi: 01 May / Mayıs 2023

Published / Yayın Tarihi: 28 July / Temmuz 2023

Volume / Cilt: 10; **Issue / Sayı:** 20; **Pages / Sayfa:** 495-541.

Suggested ISNAD Citation: Lokman Doğan, "İslam Aile Hukukunda Evlilik Öncesi Ve Sonrası Uygulamalarda Kadın-Erkek Eşitliği Ve İstisnâları", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (Ocak- January 2023), 495-541.

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

Female-Male Equality And Exclusions in Islamic Family Law Before and After Marriage

Lokman DOĞAN

Abstract

In this study, the concept and exceptions of equality between men and women in pre- and post-marriage practices in Islamic Family Law have been tried to be examined in the light of the Qur'an and Sunnah. It is seen that there are unique expressions about the concept of equality in Islamic Family Law. Islamic Family Law focuses on the concept of rights rather than equality. Islamic Family Law saw all people as equal in basic rights, but drew attention to the fact that differences in creation and abilities should not be ignored. In some cases, it can be said that there are situations that disrupt the equality in the delivery of the right to the person. The changing living conditions and the interpretation of the Qur'anic verses and hadiths from different perspectives have led to the emergence of different views on the concept of equality. This situation is based on religion, gender, psychological difference, etc. caused by reasons. Although these elements seem not to comply with the principle of equality at first glance, the fact that Islamic family law is based on the principle of "rights" rather than equality leads to the conclusion that this situation is not considered an inequality.

Keywords: Islamic Family Law, Pre-Marriage, Post-Marriage, Equality, Exception.

İslam Aile Hukukunda Evlilik Öncesi ve Sonrası Uygulamalarda Kadın-Erkek Eşitliği ve İstisnaları

Lokman DOĞAN

Öz

Bu çalışmada İslam Aile Hukuku'nda evlilik öncesi ve sonrası uygulamalarda kadın ve erkekte eşitlik mefhumu ve istisnaları Kur'an-ı Kerim ve Sünnet ışığında irdelenmeye çalışılmıştır. Eşitlik kavramı hakkında İslam Aile Hukukunda kendine özgü ifadeler yer aldığı görülmektedir. İslam Aile Hukuku eşitlik kavramından ziyade hak kavramı üzerinde durmaktadır. İslam Aile Hukuku temel haklarda bütün insanları eşit görmüş fakat yaratılış ile kabiliyetlerdeki farklılıkların göz ardı edilmemesi hususuna dikkat çekmiştir. Bazı durumlarda kişiye hakkını teslimde eşitliği bozan durumların ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Değişen yaşam koşulları ile Kur'an ayetlerinin ve hadislerin farklı bakış açılarıyla yorumlanması söz konusu eşitlilik mefhumuyla ilgili farklı görüşlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum din, cinsiyet, psikolojik farklılık vb. sebeplerden kaynaklanmıştır. Söz konusu unsurlar ilk anda eşitlik prensibine uygun değilmiş gibi gözükse de İslam aile hukukunun eşitlikten ziyade "hak" ilkesi temelli oluşu, bu durumun bir eşitsizlik olarak değerlendirilmemesi sonucunu doğurmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İslam Aile Hukuku, Evlilik Öncesi, Evlilik Sonrası, Eşitlik, İstisna.

GİRİŞ

Çalışmanın konusunu İslam Aile Hukuku'nda evlilik öncesi ve sonrası kadın-erkek eşitliği ve bunun istisnaları teşkil etmektedir. Öncelikle konuyla ilgili olarak "eşitlik" kavramının mahiyeti açıklanacaktır. Araştırmamızda eşitlikle ilgili olarak farklı konular üzerinde durulmuştur. "Eşitlik" terimine ontolojik olarak Kur'an ve Sünnet perspektifiyle

değinilmiştir. Eşitliğe yüklenmiş olan manalar, bireyden bireye, toplumdan topluma değişmektedir.

Araştırmamızda, tarihte tartişmaların konusu olan, aile hukuku sahasında kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik ile istisnaların İslam Hukuku açasından ne durumda olduğu belirlenecektir. Bunun için İslâm aile hukukunda evlilikten önceki ve sonraki eşitliklerle ve istisnalarla alakalı hususlar tespit edilmiş bu kitaplarda bulunan bilgiler incelenerek analiz edilmiştir. Konuyla alakalı değişik düşünceler birlikte verilip, konuya değişik perspektiflerden bakılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın yazılmasında takip edilen temel yöntem, İslam aile hukukunda evlilik öncesi ve sonrası, eşitliklerle istisnalar, kadınlı erkekğin arasındaki eşit ve eşitsizlik, Kur'an ve sünnet çerçevesinde tahlil edilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızda Kur'an, hadis, eski ve yeni fıkıh kaynakları kullanılmıştır. İslam'ı değişik açalardan yorumlayan fikirlerden de söz edilmiştir.

1. EİRİTLİK VE İSTİSNÂ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. EİRİTLİK

Eşit kelimesi sözlükte 'yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne fazla ne eksik olmayan iki veya daha çok şey' anlamındadır. Eşitlik ise 'bedenî ve ruhî başkalıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasî haklar yönünden ayırım bulunmaması' durumudur.¹ Kadın ve erkekğin eşitlik meselesi, tarihin kadim dönemlerinden bu yana insanlığı meşgul eden konuların başında gelmektedir. Kadınlı ilgili oluşan yanlış düşünceler ve olumsuz algılar İslam toplumunda olduğu kadar Batı medeniyetinde de öncelikli sorunlar arasında yer almıştır.

Uzun yıllar boyunca kadın pek çok toplum ve medeniyette, insan olarak görölse de erkekğin taşıdığı yeterlilik ve olgunluğa sahip görülmemiş, varlığı erkek üzerinden bir konumda yer almaktaydı. İslam'dan önce Arap toplumunda kadını, kişilik sahibi bir insan olarak görmeyen, kıymetini erkekten dolayı alan ve erkekğin hayatını idame ettirmek için yaratılmış olduğunu varsayan hastalıklı bir zihniyet ve bakış açasına sahip bir toplum görölmekteydi. İşin aslına bakılırsa kadınlı ilgili İslamiyet'te bir yeri olmayan yanlış ve olumsuz algı o günün toplumuna mahsus olmayıp menşei tarihin eski zamanlarına, insanlığın ilk babası Hz. Adem'in ve Hz. Havva'nın varoluşuna kadar gitmektedir. Bu inanışa göre, cennetten çıkıp yeryüzüne gelişle sonuçlanan eylemin meydana gelmesinde şeytanla iş birliği yaparak Hz. Adem'i saptıran Havva yani kadındır.²

Vahyin öğretisine göre, Cenab-ı Allah Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı yaratıp cennetinde ağırlamış, her türlü nimetten diledikleri gibi yiyip içebileceklerini, ancak bir ağaca yaklaşmamaları gerektiğini söyleyerek³ onları beraberce bir sınava tabi tutmuştur. Ancak şeytan akıllarını çelmiş, yasak ağacın meyvesine yemelerine sebep olmuş, Kur'an'ın

¹ TDK, Türkçe Sözlük, 735

² Kitab-ı Mukaddes, Tekvin 3/6, 12.

³ Bakara, 2/35; A'raf, 7/19.

ifadesiyle onları hile ile aldatıp⁴ ayaklarını kaydırmıştır.⁵ Bu nedenle yaratılış hadisesinin mesajına göre, Hz. Adem’i saptıran Hz. Havva olmayıp her ikisi birden şeytanın hilesine kanmış ve “Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer sen bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”⁶ Münacatıyla birlikte tövbe etmişlerdir.

Lakin zamanla Kur’an’da haber verilen bu gerçeğin gizlendiği, işlenen ilk hatanın mesuliyetinin Hz. Havva’ya yüklendiği bundan dolayı da kadına evvelden suçlu bir varlık nazarıyla bakıldığı müşahede edilmektedir. Öyle ki Hz. Havva’nın işlediği bu hata nedeniyle sadece kendisi değil, ondan sonra soyundan gelen kızları bu hata yüzünden kıyamete kadar bu ithamlara layık görülmüş, tamamen yaratılış, fizyolojik ve doğal bir süreç olan menstrüasyon (adet görme), gebelik ve doğum bu ithamın bir parçası olarak kabul edilmiştir.

Dünden bugüne kadının ontolojik (varlık bakımından) yaratılışı ve değeri üzerine münakaşalar, kadının kim olduğu, neden yaratıldığı, erkeğe göre ikincil bir durumda olup olmadığı, aile ve sosyal yaşamda görevinin ne olduğu gibi sualler etrafında sürüp gitmektedir. Merkezinde kadının yer aldığı bu ve bunun gibi pek çok sorunun cevabı ise genellikle iç içe girmiş inançlar, kültürel düzenler ve toplumsal kabuller çerçevesinde şekillenmekte, toplumdaki farklılıklar arz etmektedir.

İnsanlar olarak, erkeğiyle kadınıyla tasavvurumuz vahiy ile biçimlenmektedir. Kadının var olma ve değeri üzerine Kur’an ve Hz. Peygamber’in (s.a.s) sünnetinin rehberliğinde bir araştırma yaptığımızda her şeyden önce kadının, izzet ve kıymetini yaratılıştan alan bir varlık olduğunu, erkekle aynı benliği taşıdığını müşahade ediyoruz.

Kur’an-ı Kerim’de “Şüphesiz O, iki eşi, erkeği ve dişi (rahme) atıldığında nutfeden/zigottan yaratmıştır.”⁷ buyrulmuş ve kadının fizyolojik olarak yaratılış aşamasının birbirinden farklı olmadığı haber verilmektedir. Her ikisinin de dünyada bir sınava duçar oldukları gerçeği ise ayette “O hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.”⁸ şeklinde anlatılmaktadır. “Rableri onlara şu karşılığı verdi: Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenler yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin de ant olsun, günahlarını örteceğim. Allah katında bir mükafat olmak üzere, onları içinde ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükafatın en güzeli Allah katındadır.”⁹ Ayetiyle de bu sınav süresinde yapmış veya yapmakta oldukları fiillerin karşılığının eksiksiz verileceğini haber vermektedir.

Erkek veya kadın olsun insana düşen yaratılış amacının farkında olarak Cenab-ı Allah’a karşı ubudiyet bilinciyle ve yer yüzünü bayındır etme mesuliyetiyle “yer yüzünün halifesi olma” şerefine yakışır bir şekilde birbirinin rakibi değil dostu, düşmanı değil, refiki olarak Rablerine layık kul olmayı ve O’nun rızasını kazanmayı en büyük gaye bilmektir.

⁴ A’raf, 7/22.

⁵ Bakara, 2/36.

⁶ Araf, 7/23

⁷ Necm, 53/45.

⁸ Mülk, 67/2.

⁹ Al-i İmran, 3/195.

1.2. Hak

Hak kavramı, 'doğru, uygun, yerinde, layık ve kanunla korunan yetkiler' anlamlarına gelir. İslâmî açıdan, 'Allah'ın koyduğu kanunlarla korunan yetkiler' şeklinde tanımlamak mümkündür.¹⁰ Adalet veya geleneğin gerektirdiği ya da kişiye tanıdığı şey, gerçeğe uygunluk gibi anlamları da vardır. Hukuk terimi olarak hukuki şahıslara ait bir iktidar ve salâhiyet, bir imtiyaz ifade eder. Bugün kabul edilen hak tanımı 'hukuk tarafından korunan ve bu konumdan yararlanılması ferdin iradesine bırakılan menfaat' şeklindedir.¹¹

1.3. Denklik

Denk olma durumu, eşitlik, müsavat anlamlarına gelen "denklik" kavramı İslâm Hukuku'nda özel bir terim olan "kefâet" terimi ile ifade edilmektedir. Kefâet, sözlükte "eşitlik, benzeşme, benzerlik, denklik, misil-emsal ve bir şeyin başka bir şeye nazîre olması" gibi anlamlar taşıyan "k.f.e" fiilinden türemiş bir mastardır.¹² Fıkıh terimi olarak 'kefâet', evlenecek eşler arasında dini, ekonomik ve sosyal bakımdan yakınlık ve denklik bulunmasını ifade eder.¹³

1.4. Kadın

Musa Carullah, 'Hatun' isimli eserinde kadını, "hatun" olarak takdim ederken farklı tanımlar da yapmaktadır: 'Hatun' kelimesinde büyük bir şeref ve hürmet ifadesi vardır. Gerçekten 'hatun' Arapçada kraliçelerin lakabıdır. Türkiye'de hanımefendilere 'kadın' denir. Ancak Türkistan'da ev idare eden hanımefendilere ve aile analarına 'hatun' denir. Türk hatunlarında bulunan şeref ve hürmet, bizzat hatun kelimesinde gizlidir. Büyük üstad Şemseddin Sami 'kadın' kelimesinin emretmek manasında kullanılan 'kadamak' mastarından türediğini ve hatun kelimesinin kadın kelimesinin arapçalaşmış hali olduğunu iddia etmektedir. Oysa hatun kelimesi öz be öz Türkçe 'dir'.¹⁴ Hatunun üç halinden her biri Kur'an'ın surelerinde örneklerle ifade edilmiştir. Biri Hz. İsa'ya hamile olan Hz. Meryem, diğeri Hz. Musa'ya süt veren anne Hz. Asiye, diğeri ise Hz. Meryem'i yetiştiren anne Âl-i İmrân'dır. Bu, aynı zamanda yüklü, emzikli ve mürebbiye anneleri ifade eder.¹⁵ Aynı şekilde 58. sûre olan Mücadele (hak arayan kadın) sûresi de, zihâr konusunda bir kadının hak arama özgürlüğünü ve Kur'an'ın kadına verdiği ehemmiyeti arz eder.

¹⁰ Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, İz yay.,3.b.,C.I. İstanbul 2003,s.155

¹¹ Nejla Akkaya, "İslam Hukukunda Kadının Siyasi Hakları", İslami Araştırmalar Dergisi, C.V , S.4, Ekim 1991, s. 236

¹² Latife Çakır, İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik Meselesi ve Günümüz Türk Toplumundaki Yansıması, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2006, s.3

¹³ Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Altınoluk, İstanbul 1995, s. 179

¹⁴ Musa Carullah, Hatun, Kitabiyat, Ankara,1999,s.11-13

¹⁵ Carullah, a.g.e., s.28-29

1.5. Erkek

Erkek, erkeklik ve erkeksilik kavramları aynı kökten (er) geliyor olsa da, anlamları ve yaptıkları çağrışımlar itibariyle aralarında farklılık arz etmektedir. Bunlardan günlük konuşmada en sık kullanılanı ve en geniş anlamlı olanı “erkek” tir. Türk Dil Kurumu’na göre birincil anlamı “Yetişkin adam, bay, er kişi” dir. Temel olarak biyolojik cinsiyet ifade eden bir kelimedir. Erkeklik kelimesi ise, erkek olma durumunu betimlemesinin ötesinde biraz daha soyut anlamlar taşır. TDK’ya göre taşıdığı bu diğer anlamlardan ilki, toplumsal cinsiyet açısından erkeğe yakıştırılan, uygun görülen sıfatlar gibi bir sıfat olmasıdır, “Erkekçe davranış, yiğitlik, mertlik”tir. Diğer anlamı ise erkeğin cinsel işlevidir. Yani dikkatli bakıldığında, erkek kelimesi doğrudan biyolojik cinsiyete işaret ederken, erkeklik biraz daha soyut, hem biyolojik cinsiyet hem de toplumsal cinsiyete işaret eden bir kelime olarak görünmektedir.

1.6. Evlilik

Toplumun en küçük birimi olan aile kurumunun gerçekleştirilebilmesinin temel şartı evliliğdir. Evlilik, toplum yapısı, kültürü, dini ve örf-adetlerine göre şekillenebilmesine rağmen, tarih boyunca bütün toplumlarda süregelen uygulamalardan biri olma özelliğini korumuştur. Evlilik, aynı zamanda başta kadın-erkek olmak üzere taraflara belirli sorumluluk ve görevler yükleyen; koruyuculuğu ve hukuki bağlayıcılığı olan bir akittir.¹⁶ Evlilik, iki kişinin aile kurmak üzere kanunların uygun gördüğü şekilde, ruhen ve bedenen bir ömür boyu sürecek şekilde bir araya gelmesidir. Evlilik olağan olarak, ailenin çoğalmasının temelini oluşturur. Medeni hukuk ve tarihte evlenmenin amacı, müstakbel eşlerin devamlı bir yuva kurmak için yaptıkları karşılıklı taahhütlere resmi bir nitelik kazandırmaktır. Nitekim, insan topluluklarının çoğunda, evlenme vardır ve dünyaya çocuk getirilmesi, bunların korunması ve eğitilmesi amacıyla eşlerin bir araya gelmesi olarak kabul edilmiştir.¹⁷ Evlilik, neslin devamını sağlamak, haram ilişkilerden korunmak, huzurlu ve mutlu bir hayat yaşamak, ömür boyu birbirine destek olmak amacı ile kadın ve erkeğin karşılıklı olarak yaptıkları bir akittir.¹⁸

1.7. İstisna

İstisnâ kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup, sözlükte “dürmek, kıvırıp, bükme; ayırıp uzaklaştırmak; ikinci olmak” anlamlarındaki -seny- kökünden türemiştir.¹⁹

¹⁶ Çakır, a.g.tz.,s.36-39

¹⁷ wikipedia özgür ansiklopedi, <http://www.wikipedia.org/wiki/evlilik>,(01.03.2015)

¹⁸ Yunus Vehbi Yavuz, Kur’an’da Kadın Hak ve Özgürlüğü, Feyiz yayınları, 2.b.,Bursa 2011, s.12

¹⁹ Ferhat Koca, “İstisna”, T.D.V.İ.A., C.XXIII,İstanbul, 2001, s.388

Diğer anlamları ise, “bir kimse ya da bir şeyi benzerlerinden ayrı tutma²⁰,kaide dışında bırakma” dır.²¹ Bir şeyi küllî hüküm veya kural dışında tutmak anlamı çerçevesinde Arap edebiyatı, fıkıh ve kelâm ilminde kullanılan bir terimdir.

Bu araştırmada kullanılan istisna kelimesi “benzerlerinin dışında olma, kaide dışında kalma” anlamında kullanılmıştır.

1.8. Eşitliğin Kur’an-ı Kerim’deki Yeri

İnsanlığa hidayet rehberi, halas ve rahmet muştusu olarak gönderilen Kur’an-ı Kerim’in öğretisinin cinsiyet odaklı değil, insan merkezli olduğu bir gerçektir. İslam telakkisinde kadın da erkek gibi insanlık ailesinin kıymetli, muteber bir ferdidir. Yaratılıştan itibaren Allah’ın isim ve sıfatlarının yansımalarını üzerinde bulunduran insan, erkek ve kadın olarak biri diğerinden eksik ve üstün değildir, Allah’a göre aciz ve noksan bir varlık olup, tam ve mükemmel olan bütün eksik sıfatlardan münezzeh olan sadece Allah’tır.

Erkek veya kadın olarak dünyaya gönderilmek yani yaratılmak insan seçiminin bir sonucu olmayıp tamamıyla Allah’ın dilemesi ve takdiriyle gerçekleşmektedir. Haliyle, dileme ve seçme yetkisinin mevzubahis olmadığı bir alanda cinsiyet merkezli bir olgu ve üstünlüğe dönüştürmenin hiçbir dini dayanağı ve geçerliliği bulunmamaktadır. Kur’an’ın ifadesiyle “En değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.”²²

Cenab-ı Allah’ın insana bahşettiği bu hayatı O’nun istediği bir şekilde, ubudiyet ve sorumluluk bilinciyle idame ettirme konusunda cinsiyetin menfi veya müspet bir etkisinin bulunmadığı açıktır.

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.”²³ O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini var etti.”²⁴ ayetiyle Kur’an-ı Kerim insanın, erkek ve kadın olarak aynı insanlık özüne sahip olduğunu, aynı madde ve asıldan vücuda getirildiğini bildirilmektedir.

Yüce Allah “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.”²⁵ buyurup, “Sizi yeryüzünde halifeler yapan O’ dur.”²⁶ derken cinsiyetten söz etmeksizin kadın ve erkeğin her ikisini de hilafet misyonu ile yarattığını haber vermektedir. Bu özel görevin gereği olarak her ikisi de Allah’a kulluk ve O’nun rızası doğrultusunda yer yüzünü imar edip şekillendirme sorumluluklarını yerine getirecektir.²⁷

²⁰ [http://www.nedir.com/istisna,\(01.05.2015\)](http://www.nedir.com/istisna,(01.05.2015))

²¹ Mehmet Doğan, Temel Büyük Türkçe Sözlük, -istisna-Bahar Yayınları, İstanbul,1994

²² Hucurat, 49/13.

²³ Nisa, 4/1.

²⁴ Zümer, 39/6.

²⁵ Bakara, 2/30.

²⁶ Fatır, 35/39.

²⁷ Hud, 11/61.

Sosyal yaşamda, iman eden kadın ve erkek arasındaki yaşam münasebeti “velayet” kavramıyla betimleyen Kur’an-ı Kerim’de, “iman eden erkekler ve iman eden kadınlar birbirlerinin dostudurlar.”²⁸ buyurulmakta, her iki türde yaşam boyunca ve Cenab-ı Allah’ın hoşnutluğunu elde etme konusunda birbirlerine dayanak ve yardımcı olmaları anımsatılmaktadır.

Erkek olarak yaratılmanın artı bir değer ve avantaj olduğuna telakilerin İslam nezdinde hiçbir değeri yoktur. “Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır.”²⁹ ayetiyle erkeğe yüklenen “kavvam” lık görevi ise aile lideri olarak evin iâşesini temin etme, ailede hakkı ve hukuku ayakta tutmaya yönelik erkeğin omuzlarına yüklenen mesuliyeti dikkatli bir şekilde hatırlatmaktadır.

Vahyin doktrininde, insanlık haysiyetini ve ubudiyet yükümlülüğü açısından erkekle kadın arasında bir ayırım bulunmamaktadır. Cenab-ı Allah erkeği olduğu gibi kadın da kendine muhatap seçmiş, “ey insanlar!” veya “ey iman edenler!” buyurarak kadınları da kapsayacak bir şekilde hitaplarına dahil etmiştir. Kadın ve erkeği vahiyle gönderdiği mesajını anlayabilecekleri akli melekelerle teçhiz etmiş, özgür irade ve tercihlerinin bir neticesi olarak yapıp ettiklerinin karşılığını aynı şekilde göreceklerini bildirmiştir.

1.9. Eşitliğin Sünnetteki Yeri

Tüm insanlığa rahmet olarak gönderilen, müminlere en güzel örnek olarak takdim edilen ve yaşam süresi boyunca vahyin rehberliğinde hareket eden Hz. Peygamber’in (s.a.s) sünnetinde kadın, kişilik sahibi bir birey olarak Cenab-ı Allah’ın kendisine vermiş olduğu değer in idrakinde olmuştur. Allah Resulü’nün çevresindeki her yaş ve düzeydeki kadına gösterdiği şefkat ve merhametle kurduğu nazik durumu, onun “yer yüzünün halifesi olan insan” a verdiği önemin bir tezahürüdür. Çünkü Peygamber efendimiz (s.a.v) yanında kadınıyla erkeğiyle, yaşlısıyla genciyle, hürüyle esiriyle, zenginiyle fakiriyle, “halife insan” Allah’ın yarattığı en şerefli varlık olarak bu saygı ve değeri hak etmektedir.

Nebevi öğretiyeye göre, “Dünya (geçici) bir nimettir. Dünyanın en değerli nimeti ise iyi/saliha bir kadındır.”³⁰ Kadına zerrece değer vermeyen, ona gösterilen nazik tavrı ve üslubu ayıp sayan bir geleneğin hâkim olduğu sosyal dokuda, Hz. Peygamber’in (s.a.s) dilinde kadınların, hassas ve narin yapılarıyla kristale benzetilmesi³¹ kadına verdiği değer in önemli göstergelerinden birisidir.

Kadınların eğitimleriyle özel olarak ilgilenen, dinlerini en doğru şekilde öğrenebilmeleri için onlara hususi zaman ayıran,³² en mahrem sorularını çekinmeden cevaplayan,³³ dara düşenlerin problemlerini çözmeye çalışan³⁴ Hz. Peygamber’in (s.a.s) bu nazik ve ferasetli tavrından dolayıdır ki sahabe hanımlar toplum içinde kendilerini ifade etme olanağı bulmuş, fikir ve isteklerini rahatlıkla ifade edebilmişlerdir.

²⁸ Tevbe,1/71.

²⁹ Nisa, 4/34.

³⁰ Müslim, Rada, 64.

³¹ Buhari, Edep, 111.

³² Müslim, Birr, 152.

³³ Buhari, Talak, 4.

³⁴ Müslim, Fedail, 76.

Kadınların şahsiyetlerine değer veren şahsiyetlerine olduğu kadar görüşlerine de değer veren Allah Resulü zaman zaman onlara istişarede bulunuyordu. Bir ibadethane olmanın yanında ilmi, siyasi, hukuki ve kültürel pek çok faaliyetin icra edildiği Mescidi Nebevi'nin kapısını onlara sonuna kadar açıyor, vakit namazlarından cuma namazlarına kadar kadınların cemaate iştirakleri için gereken özeni gösteriyordu.³⁵ "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerinden alıkoymayınız."³⁶ buyurarak kadınların mescitteki ibadet ve faaliyetlere katılımına gösterilecek reaksiyon ve engellemelerin önünü kesiyordu.

Kadının aybaşı hallerinde, mülevves/pis görüp evinin içinde yalnızlaştıran zihniyetin aksine, özel halinde iken eşinin kucağına yaslanıp Kur'an okuyan,³⁷ bu haldeki eşinin ısırdığı lokmayı yemekten, içtiği suyun kalanını içmekten çekinmeyen³⁸ Hz. Peygamber (s.a.s) kadının, iradesi dışında vuku bulan, müdahale edip değiştirme olanağı olmayan bu doğal durum sebebiyle hor görünüp aşağılanmasına, rencide edilip incinmesine izin vermiyordu. "Dikkat edin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi onlarında sizin üzerinizde hakları vardır."³⁹ buyuran Efendimiz (s.a.s) erkek ve kadın arasında düzeni adalet üzere inşa etmekte, erkeklere kadınların değeri ve hakları hususunda sıkça uyarıda bulunmaktadır. Her vesile ile eşlerine sevgi ve muhabbetini gösteren, saygı ve ilgisini onlardan esirgemeyen Efendimiz (s.a.s) "Sizin en hayırlılarınız hanımlarına iyi davrananlarınızdır."⁴⁰ buyurarak ashabını da eşleriyle güzel geçinmeleri hususunda ikazda bulunmaktaydı.

Hz. Peygamber (s.a.s) kadınlara da eşlerinin meşru isteklerini göz ardı etmemelerini, evine, iffetine, malına sahip çıkmalarını öğütlemekte, kocası yüzüne baktığında ona huzur veren ve yokluğunda onun saygınlığını koruyan kimseyi "saliha/iyi bir kadın" olarak nitelendirmekteydi.⁴¹

Diğer taraftan kadının, kişilik sahibi olduğu kadar anne olarak da vahyin doğrultusunda ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) sünnetinde saygın ve özel bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de annenin yavrusunu nice zahmetle taşıyıp dünyaya getirdiği hatırlatılarak ebeveynle iyilikle davranılması öğütlenirken,⁴² Allah Resulü, kendisine iyilik yapılmasını en en çok hak eden kişinin "anne" olduğu ifade ederek bu konuda önceliği ona vermektedir. Evladın ona hizmet ve ikramda kusur etmemesi gerektiği ikazında bulunan⁴³ Efendimiz (s.a.s), cennetin anneye bir adımlık mesafede olduğunu hatırlatmaktadır.⁴⁴

Devri saadetin çağları aşan ve insanlığa kılavuzluk eden bir örnekliliği ortada iken İslam aleminin kadın hususunda Peygamberinin öğretisini takip etmesi ve açtığı yoldan sapmadan gitmesi beklenirdi. Üzülerek ifade etmek gerekir ki Müslümanlar zaman içinde gittikçe İslami çizgiden uzaklaşmış yerleşik örf ve anlayışlar tabulaşmış bir şekilde vahyin

³⁵ Buhari, Ezan, 162, İdeyn, 15; Müslim, Cum'a, 50.

³⁶ Buhari, Cum'a, 13.

³⁷ Buhari, Hayız, 3.

³⁸ Müslim, Hayız, 14.

³⁹ Tirmizi, Rada, 11.

⁴⁰ Tirmizi, Rada, 11.

⁴¹ Ebu Davud, Zekat, 32.

⁴² Lokman, 31/14; Ahkaf, 46/15.

⁴³ Buhari, Edep, 7.

⁴⁴ Nesai, Cihad, 6.

öğretisinin önüne geçebilmiştir. Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’ın şu itirafı oldukça düşündürücüdür: “Biz Resulullah zamanında hakkımızda vahiy iner de azarlanırsınız korkusuyla kadınlarımıza karşı kötü söz söylemez, istediğimiz gibi davranamazdık. Ne zaman ki Resulullah vefat etti, işte o vakit onlara ağır konuşmaya ve rahatça dilediğimizi yapmaya başladık”.⁴⁵

2. EVLİLİK ÖNCESİ İŞLEM VE UYGULAMALARDA EŞİTLİK VE İSTİSNÂLARI

2.1. Eş Seçimi

Ailenin kalıcı olabilmesi ve mutlu olması için yapılması gerekli olan en önemli unsurlardan biri eş seçiminde isabet sağlamaktır. İslam’ın temel kaynaklarında bu husus konusunda tavsiyeler yer almaktadır. Fakat bu tavsiyeler genel anlamda kadınlar üzerinden belirlenmekte ya da kadınlar üzerinden yorumlanmaktadır. Erkek egemen anlayışı çerçevesinde şekillenen bu husus, objektif bir bakış açısı oluşturmamaktadır.

Hz. Muhammed (s.a.v), eşte bulunması gereken özellikleri, kadınlar üzerinden belirlemekte olduğu görülmektedir. Bunun nedeni evlenme talebinin genel olarak erkekten gelmesi ve bu şekilde gelişen örf olmasıdır. Bunun neticesi olarak bu özelliklerin aynı zamanda erkekte bulunuyor olmasıdır. Hz. Muhammed (s.a.v), insanların eş seçiminde genellikle güzellik, soyluluk, asalet, zenginlik, doğurganlık, dindarlık ve bakirelik vb. gibi özelliklere bağlı tercihlerde bulduklarını beyan ettikten sonra: “Sen dinî değerlere bağlı, ahlâkı güzel olanı seç ki tercihin sana bereket ve hayır getirsin” şeklinde uyarmıştır.⁴⁶

Karı-kocanın birbirlerine elbise olduğu⁴⁷, takva elbisesinin ise en hayırlı giysi olduğu⁴⁸ dikkate alındığında, güzel ahlâklı, aile içinde kendisini mutlu edecek, gönül zenginliğine sahip, Allah’ın emir-yasaklarına kalpten bağlı, kulluk bilincini hayat tarzı olarak edinmiş, iffetli olması, ihtiyaç duyulacak işlerde gerekli beceriye sahip, toplum içinde yüzünü yere düşürmeyecek, bir benzetmeyle sarıp sarmalayacak olan kişilerden seçilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.⁴⁹

2.2. Kefaet

Kefaet konusu; İslâm Aile Hukukunda, kadın ve erkek arasındaki dengenin oluşmasında önemli bir unsurdur. Kefâetin değerlendirilmesi ve hikmetleri üzerine bu başlık altındaki alt başlıklarda gerekli tahlili yapılmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Kefaetin Hükmü

Evliliğin kalıcı ve daha mutlu olması için evlenecek tarafların birbirleriyle denk olması önemli bir husustur. Eşlerin huzur ve sükûnet bulmaları için ve evlilik birliği için birtakım maslahatların oluşabilmesi, kocanın eşine denk olması ile kolaylaşmaktadır. Toplumda sahip olunan statü, sosyal seviye, kültürel tercihler, gelenek olarak yakınlık, mizaç ve huy

⁴⁵ Buhari, Nikah, 81.

⁴⁶ Buhari, ‘Nikâh’,15; Ebû Dâvud, ‘Nikâh’, 2.

⁴⁷ Bakara, 2/287.

⁴⁸ A’raf, 7/26.

⁴⁹ Köse, 2015.

uyumu, ekonomik imkân, kariyer, bakış açısı, dini algılar ve yaşam biçimi, dindarlık tipleri vb. gibi kriterlerin kefaetin ana temelini oluşturmaktadır.⁵⁰

Hanefi fihhına bakıldığında evlilikte kefaet şartı erkekten istendiği görülmektedir. Başka bir ifade ile erkeğin zikredilen durumlarda en az kadının seviyesinde ya da ondan üstün olması gerektiği belirtilmektedir. Kadın evlendiğinde erkeğin ailesine intisâb edeceğinden dolayı erkeğin, kendisine denk olmayan bir kadın ile evlenebileceği ve kadının ise kendine denk olmayan bir erkek ile evlenemeyeceği belirtilmiştir. Böylece velisinin izni ve bilgisi olmadan evlenen kadının hakları korunmaya ve de kadının evlendikten sonra baba evine göre daha olumsuz şartlarda yaşaması önlenmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı kefaetin evlenecek kadını korumaya yönelik bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Meslek açısından bakıldığında da erkeğin mesleği kadının babasının mesleğine itibari olarak denk olmalıdır. Çünkü insanlar şerefli meslekleriyle övündükleri gibi adi işlerden de utanmaktadırlar. Bu nedenle eşlerin ailelerinin mesleki durumunun birbirine yakın olması denklik bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca meslekte denklik konusu Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşü olduğunu belirtmekte fayda vardır.⁵¹

Bu durumda dikkat çekici unsur, çalışması durumunda kadın veya erkeğin mesleklerinin denkliği değil, erkekle kadının babasının mesleklerinin de denk olmasıdır. Günümüz şartlarına göre düşünülürse öncelikle kadın-erkek arasında meslek dengesini belirtmek daha uygun olacaktır. Yine eşlerin öğrenim durumunun denk olması gerekmektedir. Fakat bu iki husus kadın ve erkeği rekabete değil aksine dengede tutmak içindir. Sağlık konusunda fizikî sağlamlık konusunun kadın ve erkek için geçerli olduğu yani her ikisini de kapsadığı aşıkardır. Çünkü eşlerden birinde bulunan birtakım hastalık veya fizikî kusurlar, diğeri için evliliği çekilmez bir duruma getirebilmektedir. Dolayısıyla sağlık durumlarının evlilik öncesinde araştırılması ve bunun neticesine göre evlenmeye karar verilmesi daha sağlıklı olacaktır.

Çok önemli bir husus olarak ve üstünde en çok durulan ve şart olduğu noktasında ittifak edilen dindarlık ve güzel ahlâktır. Bu duruma özellikle ve öncelikle dikkat edilmelidir. Çünkü İslâm bu konuya çokça önem verdiği görülmektedir. Salah ve takva Müslümanların en önemli iftihar sebebidir. Dindarlar, salih kimselerin fasık bir kimsenin ailesine damat olmasından utanç duymaktadırlar. Saliha bir kadın, kocasının soyunun şerefinden daha çok onun salih ya da fasık olmasından etkilenmektedir. Bu nedenle dindarlık ve güzel ahlak her iki eş için de önemli bir şart olmaktadır.

Kefaette, kadınlar için erkeğin mutlaka Müslüman olması şartı bulunmaktadır. İslâm kadın için bu şartı belirtirken, erkeğe bunun bir istisnai durumunu tanımakta ve ehl-i kitap sayılan kadınlar ile evlenmeye izin vermektedir. Müslüman olmak açısından baba ve dedelerin durumunun dikkate alınması gereken bir özellik veya şart değildir. Bu noktada sadece erkeğin Müslüman olması yeterli olmaktadır.

⁵⁰ Köse, a.g.e., 87.

⁵¹ Döndüren, 1995: 182.

Kefâet şartı yerinde olmakla birlikte, söz konusu şartın içeriği sabit değil, değişken olmaktadır. Bu nedenle tavsiyeler denklik üzerinde durmakta, ancak denkliğin içeriği hususunda kesin, değişmez, detaylı açıklamalar getirmediği görülmektedir. Denklik örf-âdet, tarafların bilgi ve kültür seviyeleri, gördükleri eğitim, benimsedikleri değer sistemine göre değişik durumlar oluşturmaktadır. Dolayısı ile toplumdaki alışkanlıklar, gelenek ve görenekler eş seçiminde önemli rol oynamaktadır. Çünkü insan evlendikten sonra bile yine de o toplumda yaşamaktadır ve çevresindeki insanların da bu evliliği uygun bulmaları ve yadırgamamaları gerekmektedir. Ailenin daha sağlam temeller üzerine kurulması ve sağlıklı olarak işlemesi, eşler arası uyum ile mutluluğun sağlanması, çocukların iyi eğitim ve yetişmesi açılarından, evlenecek kadın ve erkek ortak paydalarının ve asgari müştereklerinin olmasına ve makul ölçüler içinde kalınarak denklik şartının aranmasına özen gösterilmesi, dinin genel ilkelerine ve akl-ı selime en uygun yol olarak görüldüğü söylenebilir⁵².

İslâm Aile Hukukunun temeli olan aile konusunda kefâet önemli bir husus olmuştur. Kimi kefâeti evlilik için bir şart olarak kabul etmişken, kimi ise kefâeti bir şart olarak kabul etmemiştir.

1) Kefâetin şart olduğunu kabul edenlerin gerekçeleri:

Kefâet, gerek Hanefilerce gerek Şafiîler ve Hanbelîlerce nikâhın lüzumunun veya sıhhatinin bir şartıdır. Hanefîye'den yalnız İmam Kerhî'ye⁵³ göre nikahta kefâet asla şart değildir. Yani nikâhta kefâetin varlığı ya da yokluğu aranmaz. Evlilikte kefâetin şart olduğunu belirten Ömer Nasûhi Bilmen, nikâhın ömür boyu devam üzere akdedildiğini, sohbet, ülfet, muâşeret, yakınlığın tesisi gibi maksatlara hizmet etmesi gerektiğini bunun ise ancak birbirlerinin dengi olanlar arasında gerçekleşeceğini belirtir.⁵⁴

Evliliğin, meşru kılınmasından maksat, ömür boyunca diğeri sebebiyle eşlerden her birinin maslahatını, menfaatini temin etmek, düzenlemektir. Aynı zamanda evlilik dünürlük yolu ile akrabalık oluşturur. Öyle ki uzak olan yakın olur her konuda destek olabilir, dünürünü üzen şey kendini üzer, onu sevindiren şey de kendini sevindirir. Buda ancak karşılıklı yaklaşma ve anlaşma ile mümkün olur. Açıkça bilinen gerçek şu ki, zikredilen vasıflarda uzaklaşma olması halinde gönüller ve ruhlar bir araya gelmez, ülfet kurulmaz, dostluk sağlanmaz. Çünkü örfe göre asil bir aileden gelen şeref sahibi bir kadın ve ailesi, erkeğin kendilerinden her yönüyle daha düşük olmasını kabullenmez ve nikâhı bozma yoluna gidebilir.⁵⁵ Kefâetin gerekliliğini savunanlar tezlerini bazı âyetlerle de desteklemiştir. “...Eşleriniz sizin için sizde eşleriniz için bir elbisesiniz.”⁵⁶ “Zina eden erkek zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez...”⁵⁷

⁵² Böke, www.hazargrubu.org/hazarakademi/din/ (03.12.2022).

⁵³ v. 340/ 950.

⁵⁴ Bilmen, 1968:74.

⁵⁵ Çakır, a.g.tz., s.7.

⁵⁶ Bakara, 2/187.

⁵⁷ Nur, 24/3.

1917 tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin 45. maddesinde kefâetin varlığını kabul eden şöyle bir madde yer almaktadır: “*Mal ve sanat gibi hususlarda erkeğin kadına denk olması nikâhın lüzumunun şartıdır*”.

Sonuç olarak, evlilik birliğinde tam bir uyum ve anlaşma sağlanması, eşler arasında sosyal ve kültürel yönden büyük farklar bulunmamasına bağlıdır. Bu da kefâete taraftar olanlara hak veren delillerden biri olarak kabul edilebilir.⁵⁸

2) Kefâetin şart olduğunu kabul etmeyenlerin öne sürdüğü sebepler şöyle sıralanabilir; Hasan el-Basri⁵⁹ gibi İslam hukukçularına göre evlenecek eşlerin Müslüman olması, evlenme engelini bulunmaması gibi durumlar akdin lüzumu için yeterli sayılmaktadır. Dolayısıyla kefâet nikâhın devamlılığı açısından gerekli bir şart değildir. Koca kadına ister denk olsun, isterse olmasın evlilik sahih ve bağlayıcı olmaktadır.⁶⁰

Söz konusu görüşü kabullenen hukukçular; “...Allah katında en üstününüz takvâ bakımından en üstün olanınızdır...”⁶¹ ayetini delil olacak şekilde göstermektedirler. Peygamber efendimiz döneminde yapılan uygulamalara bakıldığında evlilikte kefaete riayet edilmediği bilinmektedir. Bu konu hakkında örnekler şöyle sıralanabilir;

Bilal-i Habeşî Ensâr'dan bir kızla evlenmek istediği rivayette, Bilal-i Habeşî kızla denk olmadığından dolayı kız tarafı bu isteği kabul etmediği görülmüştür. Belirtilen durumdan haber alan Hz. Muhammed: “*Ey Bilâl, git onlara Allah Resulü size beni evlendirmenizi emrediyor de.*” Dediği görülmüştür. Özetle denk olmadıkları halde Hz. Peygamber onlara Bilâl-i Habeşi ile kızlarını evlendirmelerini emretmiştir. Bundan çıkacak sonuç şayet denklik şart olsaydı emretmezdi.⁶²

Başka bir görüşte şöyledir: Eğer ki nikâhta kefâet şart olsaydı, erkekte de kadında da aranması gerekirdi. Fakat kadın tarafında kefâetin aranmadığı bilinmektedir. Özetle kefâete karşı olanlar, tüm insanları Âdem'in çocukları olarak kabul edip, aralarında herhangi bir ayırım yapılmasına taraftar olmadıkları söylenebilir.⁶³

2.2.2. Kefâetin hukuki sonuçları

İslam hukukçuları genellikle, kadının dengi olmayan bir erkek ile evlilik yapmasını doğru görmemiştir. Bunun yanı sıra dengi olmaksızın yapılan nikâhlarda, velinin nikahı feshetme hakkının bulunduğunu belirtilmiştir. Denkliğin, kadınla velilerin hakkı olduğu hususunda fıkıhçılar müttefiktir. İslam hukukçuları, kadın denk olmayan birisiyle evlenir ise velilerin nikahı feshetme hakkının bulunduğunu belirtmişlerdir. Fıkıhçılar, velilerde kadını dengi olmayan bir erkek ile evlendirir ise kadının nikahı feshetme hakkının bulunduğunu ifade etmiştir. Bunun nedeni, üstüne sözleşme yapılmış olan şeydeki bir noksandan oluşan bir

⁵⁸ Cin, 1988; 161.

⁵⁹ v. 110/775), Süfyan es-Sevrî, (v. 161/883) Ebû'l Hasan el-Kerhî (v. 340/952) ve Cessâs (v. 370/981).

⁶⁰ Çakır, 2006:8.

⁶¹ Hucurat, 49/13.

⁶² Bilmen, 1978: 74.

⁶³ Cin, 1988; 160.

seçim hakkıdır. Bu da alışveriş anındaki tercih (muhayyerlik) hakkına benzer. Yargıç nikah sözleşmesini feshetmez ise nikahla ilgili hükümler sabit kalır ve evlilik sürer.⁶⁴

Denklik bulunmamasından dolayı kadın ya da velinin fesih yoluna gidebilmesi için çeşitli durumlar vardır;

1) Bir kadın velinin müsaadesi olmadan kendine denk olmayan biri ile nikâhlanır ve ardından veliler de bu işe rıza göstermez ise söz konusu nikâh fasit olmaktadır ve velilere söz konusu sözleşmeye itirazda bulunma hakkı doğmaktadır kadın için bu tür bir hak bulunmamaktadır. Çünkü bu, kefâlet hususunda, tahkik etmeyip görevinde kusurlu davranmasıdır.

Serahsî⁶⁵, Mebsut da bu hususa şu şekilde bir yorumda bulunmuştur: Böyle olunca veliye fesih hakkı tanınmaktadır. Çünkü kadın böyle olunca velilere bir ayıp ilave etmiştir. Veliler dünürlükle kendisine denk bulunmayan birisinin kendisine nispet edilmesi ile kınanmaktadır, ayıplanmaktadır. Kendisinden söz konusu ayıbı ortadan kaldırmak üzere mücadele hakkı bulunmaktadır.

2) Erkek kimliğiyle, nitelikleriyle ve toplumsal konumuyla kadını yanıltmıştır ve daha sonra denkliğin olmadığı anlaşılmış ise kadınla kadının velileri mahkeme kararıyla nikâhı feshettirme hakkına maliktir.

3) Kadın asabe durumundaki velisini vekil olarak kabul ettiğinde, söz konusu veli de sözleşme sırasında denkliği gözetmeyip kadını evlendirirse sonradan erkeğin kadına denk olmadığı anlaşılır ise kadının sözleşmeye itirazda bulunma hakkı bulunmaktadır. Bunun nedeni kadının denklikteki hakkını kullanmamış olmasıdır. Veli artık itirazda bulunamaz, bunun nedeni onun söz konusu hakkını düşürmüş olmasıdır.

4) Kadın ve velileri denklik olmadığını bilmeleri durumunda ya da denklik hususunu önemsemeksizin ve araştırma yapmadan nikâha rıza göstermişse veya nikâhın ardından denkliğin olmadığını anladıkları halde nikâhı kabul ettiklerini ortaya koyan bir tavır ve davranış sergilemişlerse, evlilik sahih ve bağlayıcıdır ve o kadın ya da velisinin feshi talep etme hakkı düşmüştür.⁶⁶

2.3. Görme-Görüşme

Evlilik niyetindeki erkekle kadının meşru sınırlarda birbirini görmesinde bir problem bulunmamaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.) sahabelerden görmediği bir kadın ile evlenmeyi talep eden Muğîre b. Şu'be'ye "Git onu gör, çünkü bu ülfet ve sevgiyle bütünleşmeyi sağlar."⁶⁷ demiştir. Hadis, evliliğin mutlulukla kalıcılığında fiziksel bakımdan eşlerin birbirini görmesinin ve prensip olarak beğenmesinin evliliğin kalıcılığında ve mutluluğunda etkisinin bulunduğu işaretlerdir. Aralarında nikâh bulunmayan kadınla erkeğin insanların gelemeyeceği ve göremeyeceği bir yerde görüşmesi de haramdır. Erkekle kadının görme ve görüşme sırasında Nur Sûresi 30. ve 31. ayetlerdeki tesettüre uyması esas olduğu için,

⁶⁴ Serahsi, Mebsut, ve Akşit, 2008;29.

⁶⁵ v. 490.

⁶⁶ Aktan, 2002:167; Bilmen, 1968: 69.

⁶⁷ Tirmizi, 'Nikâh',5; Nesâî, 'Nikâh', 17; İbn Mâce, 'Nikâh', 9.

yukarıda yer alan hadiste hitabın yalnızca erkeğe yönelik olmasının eşitsizlik teşkil etmediği bilinmektedir.

2.4. Nişanlılık

Hadislerde "hitbe" kelimesiyle belirtilen husus, dilimizdeki "nişanlanma" anlamını da içerisine almak üzere "bir kız veya kadınla evlenmeye tâlip olmadan başlayarak nikâh safhasına kadar süren ilişkiyi" belirtmektedir. Bu aşamada istenmiş, söz kesilmiş, mehirle ilgili anlaşmaya varılmış olabilir. Bir başkasınca istenen, söz kesilen, nişan yapılan kadınlar istenememektedir.⁶⁸

Nişanlanma prosesinde temelde 2 durum bulunmaktadır: İlki, evlenmeye yönelik iradesini belirten kadınla erkeğe gelecekte yapılacak olan evlenme tekliflerini önlemek; ikincisiyse, tarafların birbirlerini tanınması ve yeteri kadar konu üstünde düşünmesini temin etmektir. Nişanın bozulmasının neticesinde iki tarafı da ilgilendiren neticeler ortaya çıkarmamaktadır. Nişanlılık esnasında nikâh yapılırsa, erkek kadına mehir kasdıyla belli bir şeyi vermiş ise nişan bozulunca bunu geri alabilir. Verilmiş olan mehrin durması veya tüketilmesi de bu neticeyi etkilememektedir. Mehir varsa aynısı, tüketilmiş ise bedel şeklinde geri verilmesi lazımdır. Nişanı şu ya da bu tarafın bozması veya nişanı bozmanın şu yahut bu sebebe dayalı olması mehrin durumunu etkilemez.⁶⁹

Hanefî mezhebi çerçevesinde, nişanlılarla ailelerinin birbirlerine vermiş olduğu armağanlar hibe şeklinde kabul edilir. Bundan dolayı bağışlanmış olan şeyin tükenmesi ya da tüketilmesi veya başka birine mülk edindirilmesi vb. bağıştan geri dönmeyi önleyen bir hal söz konusu olmadığı müddetçe, bağıştan dönmek caizdir. Malikilere göre, armağanların durumu, nişanı bozanın erkek ya da kadın olmasına göre değişir. Nişanı erkek bozmuş ise hiçbir armağanı geri alamaz. Kadın bozmuşsa, erkeğin armağanları geri alması caizdir. Armağanlar tüketilmiş ise kadın bunların bedelini karşılamalıdır. Hanbelîlere göre, nişanın bozulması halinde verilmiş olan armağanlar geri alınamaz. Çünkü armağan hibe hükmündedir, hibeden dönme teslimin ardından artık caiz olmaz. Şafilere göre de geri talep edilebilir.

Yine nişanın bozulmasının neticesinde zararların karşılanması hususunda farklı fikirler vardır. Bugünün fıkıhçılarından bir kısmı, zarar görenin zararlarını mahkemeye talep edebileceği fikrindedir. Ebû Zehra, es-Sıbâi, Mahmut Şeltut vb. bugünün fıkıhçıları, nişanın bozulmasının sonucunda kusursuz olan tarafın uğrayacağı zararları isteyebileceği fikrindedir.

2.5. Evlilik Yaşı

İslâm'ın aile hukukunda sınırlar ile saptanan mutlak evlenme yaşı bulunmaz. Evlilikle ilgili koşullar oluşmuş ise kadınla erkeğin ergenlik çağına gelmesiyle evlenmesi mümkündür. Medenî hakları kullanma ehliyeti çeşidinden olan evlenme ehliyetinde akıl sağlığıyla biyolojik gelişim koşulu aranır.

⁶⁸ Karaman, 2013:72.

⁶⁹ Döndüren, 1995:147.

Ergenlik dönemine gelme, bireyin bünyesiyle iklimlere dayalı olarak değiştiği anlaşılmaktadır. Ama en alt düzeydeki haddi kızlar için 9, erkekler için 12 yaştır. Azamî had ise İbn Abbas ile Ebu Hanife'nin görüşü çerçevesinde erkekler için 18, kızlar için 17 yaştır. Ancak Maliki mezhebinde üst sınır erkeklerde de kızlarda da 18 yaş esastır. Kimi müçtehitlere göreyse, bu iki cins için de 15 yaştır; genel manada kullanılan fikir de budur. Fiili olarak ergenlik dönemi, kızlar için adet görmedir, erkekler için de ihtilam olmasıdır. Bireyde söz konusu semptomlar olmasa da 15 yaşının sonunda ergen sayılır.⁷⁰

Tüm fakihelere göre, ergen olan erkek kendi arzusuyla ve iradesiyle evlenebilmektedir. Velisi onu rızasını almaksızın ya da cebri olarak evlendirememektedir.

Ebu Hanîfe'ye göre ergenlik dönemindeki kızı, razı olmaksızın hiç kimse evlendiremez. Razi olmadan gerçekleştirilen evlilik tamamıyla batıldır. Bunun nedeni Hz. Muhammet (s.a.v.) "Açıkça izni alınmadan dul kadın ve rızası anlaşılmadan bekâr kız evlendirilemez." demesidir. "Onun rızası nasıl anlaşılır?" sorusuna da "Sükûtu ile." yanıtını vermiştir.⁷¹

3. EVLİLİK SONRASI İŞLEM VE UYGULAMALARDA EŞİTLİK VE İSTİSNÂLARI

3.1. Erkeğin Durumu Bakımından

Ailede eşlerin durumunu ve karşılıklı haklarını düzenleyen âyet-i kerimelerden biri Nisâ Sûresi'nin 34. âyetidir: "Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta) dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar."

Bu ayeti tahlil ettiğimizde sadece kocanın değil, bütün erkeklerin koruyucu ve yönetici (kavvâmûn) olmaları iki sebebe istinat edilmektedir: a) Cenab-ı Allah insanların bir kısmına diğerlerinden üstün kabiliyetler vermiştir, bu cümleden olarak koruma ve yönetme bakımından erkekler, kadınlardan daha uygun özelliklerle donatılmışlardır.. b) Erkekler ailenin iâşe ve ibate görevlerini üstlenmişlerdi.

Eşitlik mefhumunu araştırırken, kadın-erkek arasında salt eşitlik olup olmadığını irdelemek gerekir. Alim-cahil, âmir-memur, işveren-işçi, zengin-fakir, yöneten-yönetilen gurupları dünyadan daha ilga edilmemiştir. Öyleyse eşitlik düşüncesiyle herkesi idare eden, amir, zengin, işveren, âlim olmasını istemek nasıl mantığa ters ise; ailede hem kadının hem de erkeğin aynı anda 'aile yöneticisi' olmasını istemek o derece mantığa terstir. Eğer, tarih boyunca erkek değil de kadın aile yöneticisi olmuş olsaydı, büyük bir ihtimal erkeğin kadına eşit olması gerektiği söz konusu olacaktı. Temeli kadın ile erkek tarafından atılan ailede, yöneticilik vasfının kime ait olacağı hususunda, kadının veya erkeğin yönetici olmasından

⁷⁰ Karaman, 2013:259.

⁷¹ Buhari, 'Nikah', 40.

başka üçüncü bir yol olmadığına göre, erkeğin aileyi yönetmesinde herhangi bir beis olmadığı düşüncesindeyiz.

3.2. Kadının Durumu Bakımından

İslâm; câhiliyyenin 'de, muharref ehl-i kitâbın da modern câhiliyyenin de kadına çizdiği hakir ve perişan rolü reddetti ve kaldırdı. Onu şerefli ve kıymetli mevkiine yükseltti. Kur'ân-ı Kerim'de; «en-Nisâ: Kadınlar» diye bir sûrenin varlığı, o sûrede ve diğer birçok sûrede kadının nikâh, mehir, mîras, talâk ve nafaka gibi medenî haklarının teminat altına alınmış olması İslâm'ın bu husustaki tavrını göstermeye yeter.

Kadın nârin, zarif ve hassas yaratılmıştır. Bedenen erkek kadar kuvvetli bir fizikî yapısı olmamakla birlikte, sevgi, sadâkat, merhamet ve şefkatle dolu hissî yapısı erkekten daha kuvvetlidir. Baba dayanamazken, bir anne ağlayan çocuğu sebebiyle sabaha kadar uyanık kalır. Çocuk sele kapılsa; baba tereddüt ederken, anne kurtarmak için ardından atlar. Kadındaki aslî vasıflar, onun aile yuvasındaki hanımefendilik ve annelik vazifelerine uygundur. O; ailenin eve dair vazifelerini deruhte (sorumluluğu altına alan) edecek, evlâtlarını dünyaya getirecek, duâlarla besleyecek ve takvâ ile, güzel ahlâk ile yetiştirecektir. Erkek ne kadar fizikî ve rûhî olarak, dış dünya vazifelerine uygun yaratılmışsa, kadın da o kadar iç âleme uygun bir yaratılıştadır.

"...Saliha kadınlar, itaatkârdırlar..."⁷² ifadesinden hareketle klasik dönem yorumlarında, kadının aile içindeki konumuna dair öncelikle üzerinde durulan husus, kadının eşine itaat etme yükümlülüğü olmuştur. Bu yorumların hepsi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu hadis-i şerifi ile desteklenmiştir: "En hayırlı kadın, kocası bakınca onu sevindiren, emredince itaat eden, nefis ve malında kocasının hoşuna gitmeyen şeyle ona muhalefet etmeyendir".⁷³

Geleneksel yorumların çoğunda kadının itaati, aşağıdaki hadis-i şerifler ve benzerleriyle vurgulanmıştır:⁷⁴ "Kadın beş vakit namazını kılar, bir ay orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına da itaat ederse ona: 'Hangi kapısından dilerse cennete gir.' denilir."⁷⁵ "Bir kimse hanımını yatağına çağırır da hanımı kabul etmez, kocası da hanımına kızgın olarak geceyi geçirirse, melekler sabaha kadar o kadına lanet okur".⁷⁶ "Bir kimseye başka birine secde etmesini emredek olsaydım, kadınların kocalarına secde etmesini emrederdim. Çünkü Allah kadınlar üzerine kocalar için bir hak koymuştur."⁷⁷ Görüldüğü üzere söz konusu hadislerde 'itaatkâr kadın', kocaya itaat etmek suretiyle Allah'a itaat eden olarak tanımlanmıştır.

Allah'a itaatin, ancak kocaya itaatle mümkün olabileceği belirtilmiştir. Nasıl ki kadının itaât görevi varsa kocanın da onu hak etme vazifesi bulunmaktadır. Karı- koca arasındaki ilişkilerin sağlıklı zeminde seyretmesini sağlayan ana dinamik budur. İtaât kelimesi Kur'an'da ki 'kanite' kelimesinin anlamı olup, itaât eyleminin "korkudan değil, saygı ve

⁷² Nisa,4/34.

⁷³ Nesâi, 'Nikâh',14.

⁷⁴ Ateş, 1997:276.

⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 191.

⁷⁶ Buhârî, 'Nikâh',85; Müslim, 'Nikâh',120-122; Ebu Davud, 'Nikâh', 41.

⁷⁷ Tirmizî, Radâ, 10.

sevgiden doğan gönül bağlılığı ve kabulü, haklı talebi yüksünmeden yerine getirmeyi” ifade eder.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) kadın hakları hakkında şöyle buyurmuştur. “Ey insanlar! Kadınların haklarına riâyet ediniz! Onlara şefkat ve sevgi ile muâmele ediniz! Onlar hakkında Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah emâneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz!”⁷⁸ hadiste ki tâlimatlar da hanımları, erkekler âleminin muhabbet ve hürmetine, ahlâk ve dirâyetine emanet eder. Hem de Allah emaneti olarak. Sâliha olarak yetiştirilen anneler, hayırlı evlâtlar yetiştirir. Anne tek başına bir okuldur. Böyle bir sâliha anne ömürlük teşekküre lâyıktır.

3.3. İş bölümü Bakımından

Hukuk terazisinin bir kefesinde haklar diğer kefesinde ise vazifeler bulunur. Bunun için İslam hukukunda kadın, hak ve vazifeleri olan bir şahsiyettir. Erkeğin hak ve vazifeleri olduğu gibi, kadının da hak ve vazifeleri vardır. Aile hukukunun esaslarını belirleyen ayetlerde kadın, kocadan her birinin diğerine karşı hakları kadar vazifesi olduğu bildirilmektedir. “Kadınların örfe göre hakları kadar görevleri vardır”⁷⁹ buyurulmaktadır. Buna göre ailede ve toplumda hak ve vazife eşitliği vardır. Kadın ailede hakları kadar vazifeye, vazifeleri kadar da haklara sahiptir. Erkeğin de aile içinde hakları kadar vazifesi, vazifeleri kadar da hakları vardır. Bunların hak ve vazifeleri arasında eşitlik vardır. Ancak erkek kadına veya kadın erkeğe cinsiyet ve fizik bakımından eşit olmadığı için, bunların hak ve vazifeleri arasında bir eşitlik söz konusu değildir.

Ailede düzenin sağlanması için ev işlerinin yürütülmesinde bir iş bölümünün yapılması zaruridir. Erkek, evin yöneticisi olması hasebiyle, adalet ölçülerine riayet ederek kadının görevlerini de tespit edebilir. Bunlar kadının fitratına da uygun olan ve aile içi düzeni sağlayıcı sorumluluklardır.

İslâm âlimlerine göre kadının eşine hizmet etmesi ve işlerinde yardımcı olması caiz görülmeyle beraber, bunun kadının aslî görevi olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şâfiî, Hanbelî ve bazı Mâliki fakihlere göre, evli kadının eşine hizmet etmesi vacip (gerekli) olmamakla birlikte, evlâ olanın kadının örf ve âdet üzere eşine hizmet etmesidir. Hanefiler evli bir kadının kazâen olmasa da diyâneten eşine hizmet etmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir.⁸⁰

İslâm’da kadınlara erkek arasındaki var olan ilişki, bir mahkûmiyet ve esaret değil, karşılıklı olarak dayanışma esasına dayanmaktadır. Çünkü çoğu zaman erkeklerin yapmış oldukları işlerin bir kısmı kadınlara, kadınların yapmış oldukları işlerin bir kısmı ise erkeklere zor gelebilmektedir. “Allah, hiç kimseye kaldıramadığı bir yük yüklemeyiz”⁸¹ ayetinde bildirilen İslamî hükümde bu konuya dikkat çekilir. Bu durumda fitrattan doğan bir ehliyet söz konusudur. Resûlullah, fitrattan kaynaklanan bu iş ehliyetine dikkat çekerek, cariye (kadının) kazanmasını yasaklamış, ekmek yapmak, yün eğirmek ve buna benzer işlerin

⁷⁸ Müslim, Hac, 147.

⁷⁹ Bakara 2/228.

⁸⁰ Küçük-Topal, a.g.m., s.24.

⁸¹ el-Bakara 2/286.

müstesna olduğunu söylemiş,⁸² kadınların, kadınlık fitratıyla örtüşmeyen işlerde çalıştırılmaması ve dolayısıyla yıpratılmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Çünkü kadın ve erkeğin “çoğalma sürecindeki rollerinde birbirlerinden ayrılmakta ve biyolojik farkın dışında, birçok beceri, tutum, ilgi, yetenek ve davranış şekilleri bakımından da birbirlerinden farklı” kabul edilmektedir.⁸³ Buna göre, Resûlullah kadınların el becerileriyle yapabilecekleri zarif işleri tasvip ederek kol becerisine, yani kaba kuvvete dayalı işlerde çalıştırılmaması ilkesini benimsediğini açık bir şekilde görmekteyiz.⁸⁴ Resûlullah hayattayken, eşi Zeyneb bint Cahş’ın deri tabakladığı, aynı toplumda Râita gibi bazı kadınların bu meslekte çalıştıkları kaynaklarda zikredilmektedir. Buna göre, Hz. Peygamber’in kadınların fitratlarına uygun işler yaptıklarında onları uyarmadığı veya engel olmadığını söylemek mümkündür.

3.4. Kocanın Emîn-Kadının Emânet Görülmesi Bakımından

Emânet kelimesinin temelinde güven ve sorumluluk bilinci vardır. Sorumluluğun en hassas biçimidir. Emânetin hükmü, emânet kimin nezdindeyse onu hassasiyetle koruması ve zamanı geldiğinde sahibine aldığı gibi iade etmesidir. “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor...”⁸⁵ âyeti ve “Siz, kadınları Allah’ın emâneti olarak aldınız”⁸⁶ hadisi şerifince kadın, koca nezdinde Allah’ın emânetidir. Hz. Peygamber emânete hıyâneti, ikiyüzlülük ve iman zaâfiyeti olarak vasıflandırmıştır.⁸⁷

Âyet ve hadislerden açıkça anlaşılacağı üzere kadının kocası yanında emânet oluşu ağır bir sorumluluğun ifadesidir ve zorunlu olarak kocanın emin olması sonucunu doğurur. Çünkü değerli olan şey emin olmayana bırakılamaz. Erkek için emânet ehli olmak değerli bir sermayedir. Güvenilmez olmak ise büyük bir felâkettir. Kadının emânet oluşu, onun kocasının yanında sığıntı olarak görülmesi anlamına gelmez, aksine sorumluluğun en ağır düzeyini ifade eder. Erkek, Allah’ın koyduğu şartlar çerçevesinde kadını O’nun adına muhafaza etmek zorundadır. Emanete hıyanet ederse, sahibine ihanet etmiş olur ki bu da Allah-ü Teâlâ’dır. Bu gerçekten çok ağır bir yükür.

3.5. İzin Alma-Verme Bakımından

Fakihlere göre, bir kadının evinden dışarı çıkmasının kocasının iznine bağlı olması, bulunduğu evin yaşanabilir nitelikte ve ferah olması şartına bağlıdır. Yaşam koşulları sağlıklı ve oturulamaz durumda olan bir evden kocasının izni olsun ya da olmasın dışarı çıkmak kadını günahkâr yapmaz. Ancak kadın, eşinin ikâmet ettiği beldede ve evde ikâmet etmek zorundadır. Erkeğin, evlilik süresi içerisinde herhangi bir sebeple ikâmet yerini değiştirmesi durumunda, kadının eşinin taşındığı yere gitme zorunluluğunun bulunduğu ve bunun erkeğin eşi üzerindeki haklarından birisi olduğu telakkî edilmektedir.

⁸² Buhârî, “İcâre”, 20; “Büyü”, 113; Ebû Dâvûd, “Büyü”, 39; Ahmed b. Hanbel, Müsned, nşr. Bedreddin Çetiner, 1413/1992), 2: 287, 382; 4: 141.

⁸³ Büyükcoşkun, 2012, 36.

⁸⁴ Yeniçeri, 2009), 40.

⁸⁵ Nisa, 4/58.

⁸⁶ Buhârî, ‘Nafaka’, 1; Müslim, ‘Hacc’, 147.

⁸⁷ Buhârî, ‘İman’, 24; ‘Şehâdât’, 28; Müslim, ‘İman’, 107, 108.

Evli kadın kendi malında tasarrufta bulunurken, kocasının iznini almak zorunda değildir. Esmâ bintü Ebu Bekr(r.a) rivayetinde kendisi Hz. Peygamber (s.a.v)’e : “Ey Allah’ın Rasülü, kocam Zübeyr’in bana verdiği maldan başka bir malım yok. Ben o maldan tasduk edebilir miyim?” diye sorunca, (sav): “tasadduk et, kaplarda biriktirip cimrilik yapma.. Yaptığın sadaka kadar mükâfat ve sevap görürsün.”⁸⁸ şeklinde cevap verir.

Malından hibe etme hakkı ile ilgili bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ey kadınlar, süs eşyalarınızdan dahi olsa sadaka veriniz.” Zeynep der ki: Bunun üzerine Abdullah’ın yanına döndüm ve şöyle dedim: “Sen malı az olan bir kimsesin. Resulullah da bize sadaka vermemizi emretti. Ona git sor, eğer (sana vermek) benim için yeterli ise (vereyim). Değilse, sizden başkasına vereceğim.” Zeynep der ki: “Abdullah bana, hayır sen git” dedi. Ben de kalkıp gittim. Resulullah’ın kapısında aynı sebeple gelmiş Ensar’dan bir kadın daha gördüm. Resulullah’ın üzerinde heybetli bir hâl vardı. Zeynep devamla: “Bilâl yanımıza çıkageldi. Ona Allah’ın Resulü’nün yanına git ve ona kapıda bulunan iki kadın sana: “Bunlar kendi eşlerine ve himayelerindeki yetimlere vermeleri halinde sadaka vermelerinin yeterli gelip gelmeyeceğini soruyor” de ve bizim kim olduğumuzdan ona söz etme. Bunun üzerine Bilâl, Resulullah’ın huzuruna girip sordu. Resulullah: “Bunlar kimdir?” diye sorunca, Bilâl: “Ensâr’dan bir kadın ile Zeyneb” dedi. Resulullah: “Hangi Zeyneb?” diye sorunca, Bilâl: “Abdullah’ın hanımı Zeyneb” dedi. Bu sefer Resulullah ona şunu söyledi: “O kadınların bu durumda iki ecirleri olur, akrabayı gözetmek eciri ve sadaka vermek eciri”.⁸⁹

Bu hadisler ışığında *kadının* kocasının izni olmadan malından hibe edebilmesinin caiz ve mubah olduğuna delil kabul edilir. İslam hukukunda mevcut mal ayrılığı ilkesi kocayı karısının malları üzerinde yetkisiz kılmaktadır. Kur’an kadına ekonomik bağımsızlık sağlamıştır. Kadın kendi mal varlığından infak edebilir, zekâtını verir ve hacca gidebilir.

3.6. Güzel Geçinme Bakımından

Güzel geçinme, erkeğin kadına iyi muamele etmesi ve ona suçlayıcı, hakaret edici davranmamasıdır. Kadına darılmak ve onu yalnız başına terk etmek de men edilmiştir :⁹⁰ “...Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur”⁹¹. Allâh-u Teâlâ bu âyette kocalara, kadınlarla güzel geçinmelerini emretmektedir. Bu ise koca hakkında vacip olan bir iştir. Mahkeme kararı ile yerine getirmek zorunda olduğu bir husus değildir. Bu âyetle, kadının aleyhine olan ve onun hareketlerini kısıtlayan kaba davranışlar yasaklanmıştır.

Güzel geçinmenin mahiyeti, kadının mehir ve nafaka gibi haklarını eksiksiz ödemek, suçsuz yere yüzüne karşı surat asmamak, onunla güzel konuşmak, kaba ve sert konuşmamak, onu suçlamamak, ona zarar vermemek, samimi davranmak, onunla vakit geçirmek, şakalaşmak vb. şeklinde açıklanmıştır. Çok eşliliği kabul eden görüşlerde eşler arasında adaletli davranma ve başkasına meyllettiğini belli etmeme de buna dâhil edilmiştir. İbn Abbas’ın şu

⁸⁸ Buhari ‘Hibe’, 14, Müslim ‘Zekat’ 88-89, Ebu Davud ‘Zekat’ 45.

⁸⁹ Buhari, *Zekât*, I: 360.

⁹⁰ Topaloğlu, 1997:121.

⁹¹ Nisa, 4/19.

rivayeti de güzel geçinmeye dâhil olan hususlar arasında sayılmıştır: “Ben hanımımın bana süslenmesini sevdiğim gibi aynı şekilde hanımına süslenmeyi severim”.⁹²

Yine bu konu ile ilgili Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur. “Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz.”⁹³

3.7. Cinsellik Bakımından

Hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah, insanı maddi ve manevi pek çok ihtiyaçla var etmiştir. Bu ihtiyaçlardan birisi de cinsellik olup, insanoğlunun çoğalması ve neslinin devam ettirmesi de bu yolla mümkündür. Dinimizde cinsel arzuların helal bir şekilde yani evlilik yoluyla giderilmesi sevap vesilesi sayılır.⁹⁴ Haram yollardan karşılanması demek olan zina ise, büyük günahlardandır ve kesinlikle yasaklanmıştır.⁹⁵

Evlilik birliği içerisinde cinsel yönden uyum birinci derecede önemi haiz olduğundan, erkek cinsel istifadeye engel olan kadının iradesine bağlı hallerini düzeltmesi konusunda eşini zorlayabilir. Sözelimi bir erkek, hayız ve nifas günü bittiği halde temizlenmeyen eşini yıkanıp temizlenmeye veya kendi muhalefetine rağmen nafile oruç tutan kadını iftar etmeye zorlayabilir. Zira bu, kendisinin eşinden cinsel açıdan yararlanmasını engelleyen bir durumdur. Özellikle bu durum ile ilgili Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyurmuştur. “Erkek, eşini yatağına çağırınca, gelmekten kaçınır ve bu yüzden erkek ona kızgın olarak gecelerse, melekler sabaha kadar bu kadına lanet eder.”⁹⁶

Eşler birbirine güven vermeli ve güvenebilmeli, bu bağlamda aile sırları mecburiyet olmadıkça başkalarıyla paylaşılmamalı, özel meseleler ve mahrem ulu orta anlatılmamalıdır. Peygamberimizin ifadesiyle, “Kıyamet gününde, Allah nezdinde sorumluluğu en büyük olan emanetlerden biri, bir kimsenin karısı ile birlikte olduktan sonra onun sırrını yaymasıdır.” ve karısı ile özel birlikteliklerini başkasına anlatan erkek, “Allah katında insanların en kötülerinden birisidir”.⁹⁷ Bu konuda kadınlar da aynı hassasiyeti göstermelidir.

3.8. Erkeğin Koruyan, Kadının Korunan Olması Bakımından

Kadın, erkeğe Allah'ın bir emanetidir. Erkek, Allah'ın çizmiş olduğu sınırlar ölçüsünde emanete sahip çıkmalıdır Kadının eşi üzerindeki haklarından birisi de kocası tarafından namus ve iffetinin muhafaza altına alınmasıdır.

3.9. Erkeğin Baba, Kadının Anne Olması Bakımından

Çocukların anne ve babalarına sevgi ve saygı duymaları, sözlerini dinlemeleri ve muhtaç oldukları zaman onlara bakmaları evlatlık borçlarıdır. Şu âyet-i kerîmeler buna delil teşkil etmektedir: “Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle

⁹² Şirin, 2008:45.

⁹³ Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 80; Müslim, Radâ' 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ 11, Tefsîru sûre (9) 2; İbni Mâce, Nikâh 3.

⁹⁴ Müslim, Zekât, 53.

⁹⁵ İsrâ, 17/32.

⁹⁶ Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 7; Ebû Dâvûd, Nikâh, 40; Tirmizî, Radâ, 10.

⁹⁷ Müslim, Nikah, 123-124.

karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve sütten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır."⁹⁸

"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle."⁹⁹

Kur'ân, ilke olarak aile yöneticisini erkek olarak belirlemiş, erkeğe yöneticilik ve aile reisliği sorumluluğunu yüklemiştir. "Er olanlar kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kere Allah birini diğerinden üstün yaratmış bir de erler mallarından infak etmektedirler, onun için iyi kadınlar itaatkârdırlar,..."¹⁰⁰

Günümüzde aile içinde yaşanan en büyük problem, Bir aile içinde Allah'ın yöneticilik vasfına lâyık gördüğü erkek, kavvam sıfatını kaybetmiş, kadın eşyaya, paraya ve çocuğa itaât eder hale gelmiştir. Erkek kadınlaşmış, kadın erkekleşmiştir. Bu durumda çocuklar anne ve baba olmanın keskin çizgisinde duramayarak, parayı ve izni kimden isteyeceği, en son kararı kim vereceği çözümsüzlüğünde kendi çıkarlarını kollayan varlıklar haline dönüşmüştür. İstisare ise, ailenin temel unsuru iken, hükmünü yitirmiştir.

SONUÇ

İslam Aile Hukuku, aile kavramını geniş ve anlaşılır bir şekilde ele almış, kadın ve erkeğin aile içinde ve dışında konum ve sorumluluklarını Kur'an ve Sünnet çerçevesinde belirlemiştir. İslam Hukuku nass'ın gereği olarak kadının narin ve nazik yaratılışına istinaden kadının aleyhinde olan bütün hurafe ve tabuları yıkmış ona neslin devamı için annelik vasfını vermiş, evin içinde yapılması gereken işlerden sorumlu tutup Cenab-ı Allah'ın kendisine verdiği meziyeti hatırlatıp hakkını teslim etmiştir.

Erkeğe ise fizik ve yaratılış gereği ailenin korunması, geçiminin temini ve kavvamlık vazifelerini yükleyip, erkeğin de aile içindeki yeri ve görevlerini belirledikten sonra ona da neslin devamı için babalık misyonunu yüklemiştir.

Bütün insanların eşit olması, ulaşılmak istenen bir amaç olmakla birlikte, gerçekleşmesinin hayali bir düşünceden ibaret olduğu açıktır. Bir toplumda kadınlar ve erkekler, kendi aralarında bile birbirine eşit değilken; kadın ve erkeğin her hak ve yükümlülükte eşit olduğunu söylemek, aralarında adaletsizliği doğuracaktır. Yaratılışına aykırı bir şekilde programlanan kadın ve erkek, olan ve olması gereken ikileminde gidip gelecektir.

Hasılı, değişen yaşam koşulları, Kur'an âyetlerinin farklı bakış açılarıyla yorumlanması, Müslüman kimliğini taşımakta zorlanan erkekleşen kadınlarla, kadınlaşan erkekler bağlamında eşitlik konusunu değerlendirecek olursak; bu konuların değişken ve göreceli olduğu sonucu çıkartılabilir. Bu sebeple temel kaynaklar esas alınarak, Mecelle'nin 39. maddesinin ifadesiyle, "Ezmanın teğayyürü ile ahkâmın teğayyürü inkâr olunamaz" (Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi inkâr edilemez)." Hakikati gözardı edilmemelidir.

⁹⁸ Ahkâf, 46/15.

⁹⁹ İsrâ, 17/23.

¹⁰⁰ Nisa,4/34.

KAYNAKÇA

Ahmed B. Hanbel, Müsned, I, 191

Akkaya, N., (1991) "İslam Hukukunda Kadının Siyasi Hakları" ,İslami Araştırmalar Dergisi, C.V, S.4, Ekim, s. 236.

Aktan, H., (2002). "Kefâet", T.D.V.İ.A., C.Xv, İstanbul, S.167.

Ateş, S. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, C.Iı, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, S.276.

Böke, Emine Gümüş, "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Denklik (Kefaet)", www.Hazargrubu.Org/Hazarakademi/Din/664.Html(03.12.2022).

Bilmen, Ö. N. (1968)., Hukukı İslamiyye Ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Basımevi, İstanbul, C.Iı, S.74.

Büyükcoşkun, S. (2012). "Kadın İstihdamı ve Toplumsal Sonuçlarının Analizi", Dinî Ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyetli Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı, İstanbul: 26-27 Mayıs, 36.

Carullah, M., (1999) Hatun, Kitabiyat, Ankara ,s.11-13

Carullah, M., a.g.e., s.28-29

Cin, H., (1988). İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Selçuk Üniversitesi Yay., 2.B., Konya.

Çakır, L., (2006). İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik Meselesi ve Günümüz Türk Toplumundaki Yansıması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.

Çakır, L., (2006). İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik Meselesi ve Günümüz Türk Toplumundaki Yansıması, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana s.3

Çakır, L., a.g.tz.,s.36-39

Çetiner, B. (1992). Tıp, 2. Baskı, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), 2: 287, 382; 4:141.

Döndüren, H., (1995).Delilleriyle Aile İlmihali, Altınoluk, İstanbul s. 179

Döndüren, H., (1995). Delilleriyle Aile İlmihali, Altınoluk, İstanbul.

Doğan, M., (1994).Temel Büyük Türkçe Sözlük, -istisna-Bahar Yayınları, İstanbul.

Heysemî, N. A., (1967). Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevaid, (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî), 6: 156.

İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Ş., (1912). El-İsâbe Fî Temyîzi's-Sahabe, (Bağdat: Matbaatu's-Saâde, 1328).

İbn Hişâm, C. A., (1992). Es-Sîretu'n-Nebevîyye, Nşr. Süheyl Zekkâr, (Beyrut: Dâru'l-Fîkr, 1412.

İbn Kesîr, (1981). El-Bidâye Ve'n-Nihâye, (Beyrut: Mektebetü'lmeârif), 3: 175, 474; 4:251.

Fâkihî, E.A. M., (1986). Ahbâru Mekke Fi Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsih, Nşr. Abdülmelik B. Abdullah B. Dehiş, (Mekke: Matbaatu'n -Nahdati'l Hadise), 5: 184.

Karaman H., (2003). Mukayeseli İslam Hukuku, C.I, 3.b., İz Yayıncılık, İstanbul, s.155.

Karaman, H., (2013). Mukayeseli İslam Hukuku, C.I, 8.B., İz Yayıncılık, İstanbul.

Karaman, H., (2013). Anahatlarıyla İslam Hukuku, C.I, 13. B., Ensar Yayınları, İstanbul.

Koca, F., (2001). "İstisna", T.D.V.İ.A., C.XXIII, İstanbul, s.388

Kitab-I Mukaddes, Tekvin 3/6, 12.

Köse, S. (2015). Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, S.70-73.

Kur'an-I Kerim, A'raf, 7/26.

Kur'an-I Kerim, Bakara, 2/287, 2/228.

Kur'an-I Kerim, Nisa,4/34. 4/58. 4/34. 4/19.

Kur'an-I Kerim, Ahkâf, 46/15.

Kur'an-I Kerim, İsrâ, 17/23, 17/32.

Küçük, Y. E.- Topal, Ş., (2012). "Aile İçi Şiddet ve İslam Hukukundaki Önleyici Tedbirler", Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, Ss.11-41.

Sahih-İ Buhari, 'Nikâh',15. Nafaka', 1. 'İman', 24; 'Şehâdât',28. 'Hibe', 14. Bed'ü'l- Halk, 7.

Sahih-İ Müslim, Hac, 147. 'İman', 107,108. 'Zekât' 88-89. Radâ' 60.

Serahsi, M., Edt. Akşit C., (2008). C.V, Gümüşev Yayınları, İstanbul, S.29.

Süheylî, (1967). Er-Ravzu'l-Ünf Fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyyeti Li-İbni Hişâm, Nşr.

Abdurrahman El-Vekîl, (Kahire: Dâru'n-Nasr Li't-Tıbâa), 4: 126.

Sünen-İ Ebû Dâvud, 'Nikâh', 2-40. "Büyü", 39. "Zekat", 45.

Sünen-İ İbni Mâce, Nikâh 3.

Sünen-İ Nesâi, 'Nikâh',14.

Sünen-İ Tirmizî, Radâ, 10.

Şirin, Sümeyra, Nisa Suresindeki Kadın Erkek Eşitliği ile İlgili Hükümler Üzerine Yapılan İçtihatlar, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eylül, 2008.

Topaloğlu, B. (1997). "Hakem", T.D.V.İ.A., C.Xv, İstanbul, S.170.

Topaloğlu, B. (2013). İslamda Kadın, 21.B., Ensar Neşriyat, İstanbul.

Vehbi Yavuz, Y. (2011). Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü, 2.b., Feyiz yayınları., Bursa, s.12

Yeniçeri, C., (2009). Hukukî, Ahlakî, İktisadî, Felsefî Boyutlarıyla ve Günceli ile İslâm Ailesi ve Ev İdaresi; Hz. Peygamber'in Aile Reislîği, Yönetim İlkeleri, Kadın ve Aile Dünyamız, (İstanbul: Çamlıca Yayınları), 40.

(Wikipedi özgür ansiklopedi, 01.03.2015: <http://www.wikipedia.org/wiki/evlilik>)

(01.05.2015: <http://www.nedir.com/istisna>)

Female-Male Equality And Exclusions In Islamic Family Law Before And After Marriage

Abstract

In this study, members of equality between men and women and their exceptions in pre-marriage and post-marriage practices in Islamic Family Law have been tried to be examined in the light of the Qur'an, the Sunnah and the views of various Islamic scholars. It is seen that there are unique expressions about the concept of equality in Islamic Family Law. Islamic Family Law focuses on the concept of justice rather than equality. Islamic Family Law saw all people as equal in basic rights, but drew attention to the fact that differences in creation and abilities should not be ignored. In some cases, it can be said that there are situations that disrupt the equality in the delivery of the right to the person. In summary, it is clear that the changing living conditions, the interpretation of the verses of the Qur'an and hadiths from different perspectives also cause different views on the aforementioned equality. These situations are religious separation, health, physical, gender, psychological differences, etc. appears to be due to factors such as Although it is seen that the mentioned elements sometimes disrupt the equality in appearance, they are stated as the elements that prevent injustice and provide justice in Islamic Family Law. It can

be said that the concept of "not all inequality is not injustice" is emphasized in Islamic Family Law. It can be said that the concept of justice is prioritized over the concept of equality in Islamic Family Law.

Keywords: Islamic Family Law, Pre-Marriage, Post-Marriage, Equality, Exception.

İslam Aile Hukukunda Evlilik Öncesi ve Sonrası Uygulamalarda Kadın-Erkek Eşitliği ve İstisnaları

Öz

Bu çalışmada İslam Aile Hukuku'nda evlilik öncesi ve evlilik sonrası uygulamalarda kadın ve erkekte eşitlik mensubu ve istisnaları Kur'an-ı Kerim, Sünnet ve çeşitli İslam bilginlerinin görüşleri ışığında irdelenmeye çalışılmıştır. Eşitlik kavramı hakkında İslam Aile Hukukunda kendine özgü ifadeler yer aldığı görülmektedir. İslam Aile Hukuku eşitlik kavramından ziyade adalet kavramı üzerinde durmaktadır. İslam Aile Hukuku temel haklarda bütün insanları eşit görmüş fakat yaratılış ile kabiliyetlerdeki farklılıkların göz ardı edilmemesi hususuna dikkat çekmiştir. Bazı durumlarda kişiye hakkını teslimde eşitliği bozan durumların ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Özetle, değişen yaşam koşulları, Kur'an ayetlerinin ve hadislerin farklı bakış açılarıyla yorumlanması söz konusu eşitlik merfumu için farklı görüşlere de neden olduğu açıktır. Bu durumlar din ayrılığı, sıhhat, fiziki, cinsiyet, psikolojik farklılıklar vb. gibi unsurlardan kaynaklandığı görülmektedir. Söz konusu belirtilen unsurların zahirde eşitliği bazen bozduğu görülse de İslam Aile Hukuku'nda adaletsizliği önleyen ve aksine adaleti sağlayan unsurlar olarak belirtilmektedir. İslam Aile Hukuku'nda "her eşitsizlik, adaletsizlik değildir" kavramının vurgulandığı söylenebilir. İslam Aile Hukukunda adalet kavramının eşitlik kavramından daha ön planda tutulduğu söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: İslam Aile Hukuku, Evlilik Öncesi, Evlilik Sonrası, Eşitlik, İstisna.

GİRİŞ

Çalışmanın konusu, İslâm'ın Aile Hukuku'n da evlilikten önce ve sonraki kadınlarla erkek eşitliliğiyle istisnaları teşkil etmektedir. Evvela, konunun açıklanması açısından eşitlikle eşitliği izah ederken kullanılmakta olan hak, kadın, erkek, aile gibi konulardan söz değinilmiştir. Araştırmamızda eşitlikle ilgili olarak farklı konular üzerinde durulmuştur. "Eşitlik" terimine yönelik olarak ontolojik, Kur'an ile sünnet perspektifiyle değinilmiştir. Eşitliğe yüklenmiş olan manalar, bireyden bireye, toplumdaki topluma değişmektedir. İslâm aile hukukunun eşitlik konusuyla ilgili olarak kabul ettiği ana ilke de "adalet" ilkesidir. Bundan dolayı haklarla mükellefiyetlerde eşitlik değil, adalet terimi temeldir.

Araştırmamızda, tarihte tartışmaların konusu olan, aile hukuku sahasında kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik ile istisnaların İslâmî hukuk açısından ne durumda olduğu belirlenecektir. Kadınlarla erkekler arasında, yaratılıştan ya da daha sonra meydana gelen farklılıklardan dolayı meydana gelen eşitsizliklerin, eşitliğe aykırılık ya da adalet için gereklilik olduğu üzerinde durulmuştur. Bunun için İslâm aile hukukunda evlilikten önceki ve sonraki eşitliklerle ve istisnalarla alakalı hususlar saptanarak bu husustaki kitaplarda bulunan bilgiler incelenerek analiz edilmiştir. Konuyla alakalı değişik düşünceler birlikte verilip, konuya değişik perspektiflerden bakılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın yazılmasında takip edilen temel metot, İslam aile hukukunda evlilikten önceki ve sonraki eşitliklerle istisnalar kadınlara erkeğin eşitliğiyle eşitsizliği Kur’an’ın, sünnetin ve mezheplerin görüşleri çerçevesinde tahlili gerçekleştirilmiştir. Tümevarımla tümdengelim metodu kullanılmak suretiyle çalışmada takip edilen yöntem, alan yazın taramasıyla tahlildir. Araştırmamızda Kur’an, hadis, eski ve yeni fıkıh kaynakları kullanılmıştır. İslam’ı değişik açılardan yorumlayan fikirlerden de söz edilmiştir.

1. EŞİTLİK VE İSTİSNÂ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Genel Olarak Eşitlik

Eşit kelimesi sözlükte ‘yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne fazla ne eksik olmayan iki veya daha çok şey’ anlamındadır. Eşitlik ise ‘bedenî ve ruhî başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasî haklar yönünden ayırım bulunmaması’ durumudur.¹⁰¹ Tarihin kadim dönemlerinden insanlığı meşgul eden konuların başında gelmektedir kadın ve erkeğin eşitlik meselesi. Kadınlara ilgili oluşan yanlış düşünceler ve olumsuz algılar İslam toplumunda olduğu kadar Batı medeniyetinde de öncelikli sorunlar arasında yer almıştı.

Uzun yıllar boyunca kadın pek çok toplum ve medeniyette, insan olarak görülse de erkeğin taşıdığı yeterlilik ve olgunluğa sahip görülmemiş, mevcudiyeti erkek üzerinden bir konumda bulunmaktaydı. Bi’set’ten önce Arap toplumunda da kadını, kişilik sahibi bir insan olarak görmeyen, kıymetini erkekten dolayı var olmaktan ve erkeğin hayatını idame ettirmek için yaratılmış olduğunu varsayan hastalıklı bir zihniyet ve bakış açısı yaygın olarak görülmekteydi. İşin aslına bakılırsa kadınlara ilgili İslamiyet’te bir yeri olmayan yanlış ve olumsuz algı o günün toplumuna mahsus olmayıp menşei tarihin eski zamanlarına, insanlığın ilk babası Hz. Adem’in ve Hz. Havva’nın varoluşuna kadar gitmektedir. Bu inanişaya göre, cennetten çıkıp yeryüzüne gelişle sonuçlanan eylemin meydana gelmesinde şeytanla iş birliği yaparak Hz. Adem’i saptıran Havva yani kadındır.¹⁰²

Vahyin öğretilerine göre, Cenab-ı Allah Hz. Âdem ve Hz. Havva’yı yaratıp cennetinde ağırlamış, her türlü nimetten diledikleri gibi yiyip içebileceklerini, ancak bir ağaca yaklaşmamaları gerektiğini söyleyerek¹⁰³ onları beraberce bir sınava tabi tutmuştur. Ancak şeytan akıllarını çelmiş, yasak ağacın meyvesine yemelerine sebep olmuş, Kur’an’ın ifadesiyle onları hile ile aldatıp¹⁰⁴ ayaklarını kaydırmasıdır.¹⁰⁵ Bu nedenle yaratılış hadisesinin mesajına göre, Hz. Adem’i saptıran Hz. Havva olmayıp her ikisi birden şeytanın hilesine kanmış ve “Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer sen bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”¹⁰⁶ Münacatıyla birlikte tövbe etmişlerdir.

Lakin zamanla Kur’an’da haber verilen bu gerçeğin gizlendiği, işlenen ilk hatanın mesuliyetinin Hz. Havva’ya yüklendiği bundan dolayı da kadına evvelden suçlu bir varlık

¹⁰¹ TDK, Türkçe Sözlük, 735

¹⁰² Kitab-ı Mukaddes, Tekvin 3/6, 12.

¹⁰³ Bakara, 2/35; A’raf, 7/19.

¹⁰⁴ A’raf, 7/22.

¹⁰⁵ Bakara, 2/36.

¹⁰⁶ Araf, 7/23

nazarıyla bakıldığı müşahede edilmektedir. Öyle ki Hz. Havva'nın işlediği bu hata nedeniyle sadece kendisi değil, ondan sonra soyundan gelen kızları bu hata yüzünden kıyamete kadar bu ithamlara layık görülmüş, tamamen yaratılış, fizyolojik ve doğal bir süreç olan menstrüasyon (adet görme), gebelik ve doğum bu ithamın bir parçası olarak kabul edilmiştir.

1.1.1. Ontolojik Açıdan Kadın-Erkek Eşitliği

Dünden bugüne kadının ontolojik (varlık bakımından) yaratılışı ve değeri üzerine münakaşalar, kadının kim olduğu, neden yaratıldığı, erkeğe göre ikincil bir durumda olup olmadığı, aile ve sosyal yaşamda görevinin ne olduğu gibi sualler etrafında sürüp gitmektedir. Merkezinde kadının yer aldığı bu ve bunun gibi pek çok sorunun cevabı ise genellikle iç içe girmiş inançlar, kültürel düzenler ve toplumsal kabuller çerçevesinde şekillenmekte, toplumdaki farklılıklar arz etmektedir.

İnsanlar olarak, erkeğiyle kadınıyla tasavvurumuz vahiy ile biçimlenmektedir. Kadının var olma ve değeri üzerine Kur'an ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) sünnetinin rehberliğinde bir araştırma yaptığımızda her şeyden önce kadının, izzet ve kıymetini yaratılıştan alan bir varlık olduğunu, erkekle aynı benliği taşıdığını müşahede ediyoruz.

Kur'an-ı Kerim'de "Şüphesiz O, iki eşi, erkeği ve dişiye (rahme) atıldığında nutfeden/zigottan yaratmıştır."¹⁰⁷ buyrulurken erkeğin ve kadının fizyolojik olarak yaratılış aşamasının birbirinden farklı olmadığı haber verilmektedir. Her ikisinin de dünyada bir sınava dâçar oldukları gerçeği ise ayette "O hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır."¹⁰⁸ şeklinde anlatılmaktadır. "Rableri onlara şu karşılığı verdi: Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenler yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin de ant olsun, günahlarını örteceğim. Allah katında bir mükafat olmak üzere, onları içinde ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükafatın en güzeli Allah katındadır."¹⁰⁹ Ayetiyle de bu sınav süresinde yapmış veya yapmakta oldukları fiillerin karşılığının eksiksiz verileceğini haber vermektedir.

Erkek veya kadın olsun insana düşen yaratılış amacının farkında olarak Cenab-ı Allah'a karşı ubudiyet bilinciyle ve yer yüzünü bayındır etme mesuliyetiyle "yer yüzünün halifesi olma" şerefine yakışır bir şekilde birbirinin rakibi değil dostu, düşmanı değil, refiki olarak Rablerine layık kul olmayı ve O'nun rızasını kazanmayı en büyük gaye bilecektir.

1.1.2. Eşitliğin Kur'an-ı Kerim'deki Yeri

İnsanlığa hidayet rehberi, halas ve rahmet muştusu olarak gönderilen Kur'an-ı Kerim'in öğretisinin cinsiyet odaklı değil, insan merkezli olduğu bir gerçektir. İslam telakkisinde kadın da erkek gibi insanlık ailesinin kıymetli, muteber bir feridir. Yaratılıştan itibaren Allah'ın isim ve sıfatlarının yansımalarını üzerinde bulunduran insan, erkek ve kadın olarak

¹⁰⁷ Necm, 53/45.

¹⁰⁸ Mülk, 67/2.

¹⁰⁹ Al-i İmran, 3/195.

biri diğerinden eksik ve üstün değildir, Allah’a göre aciz ve noksan bir varlık olup, tam ve mükemmel olan bütün eksik sıfatlardan münezze olan sadece Allah’tır.

Erkek veya kadın olarak dünyaya gönderilmek yani yaratılmak insan seçiminin bir sonucu olmayıp tamamıyla Allah’ın dilemesi ve takdiriyle gerçekleşmektedir. Haliyle, dileme ve seçme yetkisinin mevzubahis olmadığı bir alanda cinsiyet merkezli bir olgu ve üstünlüğe dönüştürmenin hiçbir dini dayanağı ve geçerliliği bulunmamaktadır. Kur’an’ın ifadesiyle “En değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.”¹¹⁰

Cenab-ı Allah’ın insana bahsettiği bu hayatı O’nun istediği bir şekilde, ubudiyet ve sorumluluk bilinciyle hayatı idame ettirme konusunda cinsiyetin menfi veya müspet bir özelliğinin bulunmadığı açıktır.

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağı koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.”¹¹¹ O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini var etti.”¹¹² ayetiyle Kur’an-ı Kerim insanın, erkek ve kadın olarak aynı insanlık özünü sahip olduğunu, aynı madde ve asıldan vücuda getirildiği bilinmektedir. Yüce Allah “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.”¹¹³ buyurup, “Sizi yeryüzünde halifeler yapan O’ dur.”¹¹⁴ derken cinsiyetten söz etmeksizin kadın ve erkeğin her ikisini de hilafet misyonuyla yarattığını haber vermektedir. Bu özel görevin gereği olarak her ikisi de Allah’a kulluk ve O’nun rızası doğrultusunda yer yüzünü imar edip şekillendirme sorumluluklarını yerine getirecektir.¹¹⁵

Sosyal yaşamda, iman eden kadın ve erkek arasındaki yaşam münasebeti “velayet” kavramıyla betimleyen Kur’an-ı Kerim’de, “iman eden erkekler ve iman eden kadınlar birbirlerinin dostudurlar.”¹¹⁶ buyurulmakta, her iki türde yaşam boyunca ve Cenab-ı Allah’ın hoşnutluğunu elde etme konusunda birbirlerine dayanak ve yardımcı olmaları anımsatılmaktadır.

Erkek olarak yaratılmanın artı bir değer ve avantaj olduğuna telakilerin İslam nezdinde hiçbir özelliği yoktur. “Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır.”¹¹⁷ ayetiyle erkeğe yüklenen “kavvam” lık görevi ise aile lideri olarak evin iaşesini temin etme, ailede hakkı ve hukuku ayakta tutmaya yönelik erkeğin omuzlarına yüklenen mesuliyeti dikkatli bir şekilde hatırlatmaktadır.

Vahyin doktrininde, insanlık haysiyetini ve ubudiyet yükümlülüğü açısından erkekle kadın arasında bir ayırım bulunmamaktadır. Cenab-ı Allah erkeği olduğu gibi kadın da kendine muhatap seçmiş, “ey insanlar!” veya “ey iman edenler!” buyurarak kadınları da kapsayacak

¹¹⁰ Hucurat, 49/13.

¹¹¹ Nisa, 4/1.

¹¹² Zümer, 39/6.

¹¹³ Bakara, 2/30.

¹¹⁴ Fatır, 35/39.

¹¹⁵ Hud, 11/61.

¹¹⁶ Tevbe,1/71.

¹¹⁷ Nisa, 4/34.

bir şekilde hitaplarına dahil etmiştir. Kadın ve erkeği vahiyle gönderdiği mesajını anlayabilecekleri akli melekelerle teçhiz etmiş, özgür irade ve tercihlerinin bir neticesi olarak yapıp ettiklerinin karşılığını aynı şekilde görececeklerini bildirmiştir.

1.1.3. Eşitliğin Sünnetteki Yeri

Tüm insanlığa rahmet olarak gönderilen, müminlere en güzel örnek olarak takdim edilen ve yaşam süresi boyunca vahyin rehberliğinde hareket eden Hz. Peygamber'in (s.a.s) sünnetinde kadın, kişilik sahibi bir birey olarak Cenab-ı Allah'ın kendisine vermiş olduğu değer in idrakinde olmuştur. Allah Resulü'nün çevresindeki her yaş ve düzeydeki kadına gösterdiği şefkat ve merhametle kurduğu nazik durumu, onun "yer yüzünün halifesi olan insan" a verdiği önemin bir tezahürüdür. Çünkü Peygamber efendimiz (s.a.v) yanında kadınıyla erkeğiyle, yaşlısıyla genciyle, hürüyle esiriyle, zenginiyle fakiriyle, "halife insan" Allah'ın yarattığı en şerefli varlık olarak bu saygı ve değeri hak etmektedir.

Nebevi öğretiyeye göre, "Dünya (geçici) bir nimettir. Dünyanın en değerli nimeti ise iyi/saliha bir kadındır."¹¹⁸ Kadına zerrece değer vermeyen, ona gösterilen nazik tavrı ve üslubu ayıp sayan bir geleneğin hâkim olduğu sosyal dokuda, Hz. Peygamber'in (s.a.s) dilinde kadınların, hassas ve narin yapılarıyla kristale benzetilmesi¹¹⁹ kadına verdiği değer in en önemli göstergelerinden birisidir.

Kadınların eğitimleriyle özel olarak ilgilenen, dinlerini en doğru şekilde öğrenebilmeleri için onlara hususi zaman ayıran,¹²⁰ en mahrem sorularını çekinmeden cevaplayan,¹²¹ dara düşenlerin problemlerini çözmeye çalışan¹²² Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu nazik ve ferasetli tavrından dolayıdır ki sahabe hanımlar toplum içinde kendilerini ifade etme olanağı bulmuş, fikir ve isteklerini rahatlıkla ifade edebilmişlerdir.

Kadınların şahsiyetlerine, şahsiyetlerine olduğu kadar görüşlerine de değer veren Allah Resulü zaman zaman onlara istişarede bulunuyordu. Bir ibadethane olmanın yanında ilmi, siyasi, hukuki ve kültürel pek çok faaliyetin icra edildiği Mescidi Nebevi'nin kapısını onlara sonuna kadar açıyor, vakit namazlarından cuma namazlarına kadar kadınların cemaate iştirakleri için gereken özeni gösteriyordu.¹²³ "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerinden alıkoymayınız."¹²⁴ buyurarak kadınların mescitteki ibadet ve faaliyetlere katılımına gösterilecek reaksiyon ve engellemelerin önünü kesiyordu.

Kadının aybaşı hallerinde, mülevves/pis görüp evinin içinde yalnızlaştıran zihniyetin aksine, özel halinde iken eşinin kucağına yaslanıp Kur'an okuyan,¹²⁵ bu haldeki eşinin ısırdığı lokmayı yemekten, içtiği suyun kalanını içmekten çekinmeyen¹²⁶ Hz. Peygamber (s.a.s) kadının, iradesi dışında vuku bulan, müdahale edip değiştirme olanağı olmayan bu

¹¹⁸ Müslim, Rada, 64.

¹¹⁹ Buhari, Edep, 111.

¹²⁰ Müslim, Birr, 152.

¹²¹ Buhari, Talak, 4.

¹²² Müslim, Fedail, 76.

¹²³ Buhari, Ezan, 162, İdeyn, 15; Müslim, Cum'a, 50.

¹²⁴ Buhari, Cum'a, 13.

¹²⁵ Buhari, Hayız, 3.

¹²⁶ Müslim, Hayız, 14.

doğal durum sebebiyle hor görünüp aşağılanmasına, rencide edilip incinmesine izin vermiyordu.

“Dikkat edin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi onlarında sizin üzerinizde hakları vardır.”¹²⁷ buyuran Efendimiz (s.a.s) erkek ve kadın arasında düzeni adalet üzere inşa etmekte, erkeklere kadınların değeri ve hakları hususunda sıkça uyarıda bulunmaktadır. Her vesile ile eşlerine sevgi ve muhabbetini gösteren, saygı ve ilgisini onlardan esirgemeyen Efendimiz (s.a.s) “Sizin en hayırlılarınız hanımlarına iyi davrananlarınızdır.”¹²⁸ buyurarak ahabını da eşleriyle güzel geçinmeleri hususunda ikazda bulunmaktaydı.

Hz. Peygamber (s.a.s) kadınlara da eşlerinin meşru isteklerini göz ardı etmemelerini, evine, iffetine, malına sahip çıkmalarını öğütlemekte, kocası yüzüne baktığında ona huzur veren ve yokluğunda onun saygınlığını koruyan kimseyi “saliha/iyi bir kadın” olarak nitelendirmekteydi.¹²⁹

Diğer taraftan kadının, küçük sahibi olduğu kadar anne olarak da vahyin doğrultusunda ve Hz. Peygamber’in (s.a.s) sünnetinde saygın ve özel bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Kur’an-ı Kerim’de annenin yavrusunu nice zahmetle taşıyıp dünyaya getirdiği hatırlatılarak ebeveyne iyilikle davranılması öğütlenirken,¹³⁰ Allah Resulü, kendisine iyilik yapılmasını en en çok hak eden kişinin “anne” olduğu ifade ederek bu konuda önceliği ona vermektedir. Evladın ona hizmet ve ikramda kusur etmemesi gerektiği ikazında bulunan¹³¹ Efendimiz (s.a.s), cennetin anneye bir adımlık mesafede olduğunu hatırlatmaktadır.¹³²

Devri saadetin çağları aşan ve insanlığa kılavuzluk eden bir örneği ortada iken İslam aleminin kadın hususunda Peygamberinin öğretisini takip etmesi ve açtığı yoldan sapmadan gitmesi beklenirdi. Üzülerek ifade etmek gerekir ki Müslümanlar zaman içinde gittikçe İslami çizgiden uzaklaşmış yerleşik örf ve anlayışlar tabulaşmış bir şekilde vahyin öğretisinin önüne geçebilmiştir. Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’ın şu itirafı oldukça düşündürücüdür: “Biz Resullah zamanında hakkımızda vahiy iner de azarlanırsınız korkusuyla kadınlarımıza karşı kötü söz söylemez, istediğimiz gibi davranamazdık. Ne zaman ki Resullullah vefat etti, işte o vakit onlara ağır konuşmaya ve rahatça dilediğimizi yapmaya başladık”.¹³³

2. EVLİLİK ÖNCESİ İŞLEM VE UYGULAMALARDA EŞİTLİK VE İSTİSNÂLARI

2.1. Eş Seçimi

Ailenin kalıcı olabilmesi ve mutlu olması için yapılması gerekli olan en önemli unsurlardan biri eş seçiminde isabet sağlamaktır. İslam’ın temel kaynaklarında bu husus konusunda tavsiyeler yer almaktadır. Fakat bu tavsiyeler genel anlamda kadınlar üzerinden

¹²⁷ Tirmizi, Rada, 11.

¹²⁸ Tirmizi, Rada, 11.

¹²⁹ Ebu Davud, Zekat, 32.

¹³⁰ Lokman, 31/14; Ahkaf, 46/15.

¹³¹ Buhari, Edep, 7.

¹³² Nesai, Cihad, 6.

¹³³ Buhari, Nikah, 81.

belirlenmekte ya da kadınlar üzerinden yorumlanmaktadır. Erkek egemen anlayışı çerçevesinde şekillenen bu husus, objektif bir bakış açısı oluşturmamaktadır.

Hz. Muhammed (s.a.v), eşte bulunması gereken özellikleri, kadınlar üzerinden belirlemekte olduğu görülmektedir. Bunun nedeni evlenme talebinin genel olarak erkekten gelmesi ve bu şekilde gelişen örf olmasıdır. Bu nedenin neticesi olarak bu özelliklerin aynı zamanda erkekte bulunuyor olmasıdır. Hz. Muhammed (s.a.v), insanların eş seçiminde genellikle güzellik, soyluluk, asalet, zenginlik, doğurganlık, dindarlık ve bakirelik vb. gibi özelliklere bağlı tercihlerde bulduklarını beyan ettikten sonra: "Sen dinî değerlere bağlı, ahlâkı güzel olanı seç ki tercihin sana bereket ve hayır getirsin" şeklinde uyarmıştır.¹³⁴

Karı-kocanın birbirlerine elbise olduğu¹³⁵, takva elbisesinin ise en hayırlı giysi olduğu¹³⁶ dikkate alındığında, güzel ahlâklı, aile içinde kendisini mutlu edecek, gönül zenginliğine sahip, Allah'ın emir-yasaklarına kalpten bağlı, kulluk bilincini hayat tarzı olarak edinmiş, iffetli olması, ihtiyaç duyulacak işlerde gerekli beceriye sahip, toplum içinde yüzünü yere düşürmeyecek, bir benzetmeyle sarıp sarmalayacak olan kişilerden seçilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.¹³⁷

2.2. Kefaet

Kefaet konusu; İslâm Aile Hukukunda, kadın ve erkek arasındaki dengenin oluşmasında önemli bir unsurdur. Kefâetin değerlendirilmesi ve hikmetleri üzerine bu başlık altındaki alt başlıklarda gerekli tahlili yapılmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Kefaetin Hükmü

Evliliğin kalıcı ve daha mutlu olması için evlenecek tarafların birbirleriyle denk olması önemli bir husustur. Eşlerin huzur ve sükûnet bulmaları için ve evlilik birliği için birtakım maslahatların oluşabilmesi, kocanın eşine denk olması ile kolaylaşmaktadır. Toplumda sahip olunan statü, sosyal seviye, kültürel tercihler, gelenek olarak yakınlık, mizaç ve huy uyumu, ekonomik imkân, kariyer, bakış açısı, dini algılar ve yaşam biçimi, dindarlık tipleri vb. gibi kriterlerin kefaetin ana temelini oluşturmaktadır.¹³⁸

Hanefi fıkhına bakıldığında evlilikte kefaet şartı erkeğe verildiği görülmektedir. Başka bir ifade ile erkeğin zikredilen durumlarda en az kadının seviyesinde ya da ondan üstün olması gerektiği belirtilmektedir. Kadın evlendiğinde erkeğin ailesine intisâb edeceğinden dolayı erkeğin, kendisine denk olmayan bir kadın ile evlenebileceği ve kadının ise kendine denk olmayan bir erkek ile evlenemeyeceği belirtilmiştir. Böylece velisinin izni ve bilgisi olmadan evlenen kadının hakları korunmaya ve de kadının evlendikten sonra baba evine göre daha olumsuz şartlarda yaşaması önlenmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı kefaetin evlenecek kadını korumaya yönelik bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Meslek açısından bakıldığında da erkeğin mesleği kadının babasının mesleğine itibari olarak denk olmalıdır. Çünkü

¹³⁴ Buhari, 'Nikâh', 15; Ebû Dâvud, 'Nikâh', 2.

¹³⁵ Bakara, 2/287.

¹³⁶ A'raf, 7/26.

¹³⁷ Köse, 2015.

¹³⁸ Köse, a.g.e., 87.

insanlar şerefli meslekleriyle övündükleri gibi adi işlerden de utanmaktadırlar. Bu nedenle eşlerin ailelerinin mesleki durumunun birbirine yakın olması denklik bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca meslekte denklik konusu Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşü olduğunu belirtmekte fayda vardır.¹³⁹

Bu durumda dikkat çekici unsur, çalışması durumunda kadın veya erkeğin mesleklerinin denkliği değil, erkekle kadının babasının mesleklerinin de denk olmasıdır. Günümüz şartlarına göre düşünülürse öncelikle kadın-erkek arasında meslek dengesini belirtmek daha uygun olacaktır. Yine eşlerin öğrenim durumunun denk olması gerekmektedir. Fakat bu iki husus kadın ve erkeği rekabete değil aksine dengede tutmak içindir. Sağlık konusunda fizikî sağlamlık konusunun kadın ve erkek için geçerli olduğu yani her ikisini de kapsadığı aşıkardır. Çünkü eşlerden birinde bulunan birtakım hastalık veya fizikî kusurlar, diğeri için evlenmeyi çekilmez bir duruma getirebilmektedir. Dolayısıyla sağlık durumlarının evlilik öncesinde araştırılması ve bunun neticesine göre evlenmeye karar verilmesi daha sağlıklı olacaktır.

Çok önemli bir husus olarak ve üstünde en çok durulan ve şart olduğu noktasında ittifak edilen çok önemli husus dindarlık ve güzel ahlâktır. Bu duruma özellikle ve öncelikle dikkat edilmelidir. Çünkü İslâm bu konuya çokça önem verdiği görülmektedir. Salah ve takva Müslümanların en önemli iftihar sebebidir. Dindarlar, salih kimselerin fasık bir kimsenin ailesine damat olmasından utanç duymaktadırlar. Saliha bir kadın, kocasının soyunun şerefinden daha çok onun salih ya da fasık olmasından etkilenmektedir. Bu nedenle dindarlık ve güzel ahlak her iki eş için de önemli bir şart olmaktadır.

Kefâette, kadınlar için erkeğin mutlaka Müslüman olması şartı bulunmaktadır. İslâm kadın için bu şartı belirtirken, erkeğe bunun bir istisnai durumunu tanımakta ve ehl-i kitap sayılan kadınlar ile evlenmeye izin vermektedir. Müslüman olmak açısından baba ve dedelerin durumunun dikkate alınması gereken bir özellik veya şart değildir. Bu noktada sadece erkeğin Müslüman olması yeterli olmaktadır.

Kefâet şartı yerinde olmakla birlikte, söz konusu şartın içeriği sabit değil, değişken olmaktadır. Bu nedenle tavsiyeler denklik üzerinde durmakta, ancak denkliğin içeriği hususunda kesin, değişmez, detaylı açıklamalar getirmediği görülmektedir. Denklik örf-âdet, tarafların bilgi ve kültür seviyeleri, gördükleri eğitim, benimsedikleri değer sistemine göre değişik durumlar oluşturmaktadır. Dolayısı ile toplumdaki alışkanlıklar, gelenek ve görenekler eş seçiminde önemli rol oynamaktadır. Çünkü insan evlendikten sonra bile yinede o toplumda yaşamaktadır ve çevresindeki insanların da bu evliliği uygun bulmaları ve yadırgamamaları gerekmektedir. Ailenin daha sağlam temeller üzerine kurulması ve sağlıklı olarak işlemesi, eşler arası uyum ile mutluluğun sağlanması, çocukların iyi eğitim ve yetişmesi açılarından, evlenecek kadın ve erkek ortak paydalarının ve asgari müştereklerinin olmasına ve makul ölçüler içinde kalınıp denklik şartının aranmasına özen

¹³⁹ Döndüren, 1995: 182.

gösterilmesi, dinin genel ilkelerine ve akl-ı selime en uygun yol olarak görüldüğü söylenebilir¹⁴⁰.

İslâm Aile Hukukunun temeli olan aile konusunda kefâet önemli bir husus olmuştur. Kimi kefâeti evlilik için bir şart olarak kabul etmişken, kimi ise kefâeti bir şart olarak kabul etmemiştir.

1) Kefâetin şart olduğunu kabul edenlerin gerekçeleri:

Kefâet, gerek Hanefîlerce gerek Şafiîler ve Hanbelîlerce nikâhın lüzumunun veya sıhhatinin bir şartıdır. Hanefîye'den yalnız İmam Kerhî'ye¹⁴¹ göre nikahta kefâet asla şart değildir. Yani nikâhta kefâetin varlığı ya da yokluğu aranmaz. Evlilikte kefâetin şart olduğunu belirten Ömer Nasûhi Bilmen, nikâhın ömür boyu devam üzere akdedildiğini, sohbet, ülfet, muâşeret, yakınlığın tesisi gibi maksatlara hizmet etmesi gerektiğini bunun ise ancak birbirlerinin dengi olanlar arasında gerçekleşeceğini belirtir.¹⁴²

Evliliğin, meşru kılınmasından maksat, ömür boyunca diğeri sebebiyle eşlerden her birinin maslahatını, menfaatini temin etmek, düzenlemektir. Aynı zamanda evlilik dünürlük yolu ile akrabalık oluşturur. Öyleki uzak olan yakın olur her konuda destek olabilir, dünürünü üzen şey kendini üzer, onu sevindiren şey de kendini sevindirir. Buda ancak karşılıklı yaklaşma ve anlaşma ile mümkün olur. Açıkça bilinen gerçek şu ki, zikredilen vasıflarda uzaklaşma olması halinde gönüller ve ruhlar bir araya gelmez, ülfet kurulmaz, dostluk sağlanmaz. Çünkü örfe göre asil bir aileden gelen şeref sahibi bir kadın ve ailesi, erkeğin kendilerinden her yönüyle daha düşük olmasını kabullenmez ve nikâhı bozma yoluna gidebilir.¹⁴³ Kefâetin gerekliliğini savunanlar tezlerini bazı âyetlerle de desteklemişlerdir. "...Eşleriniz sizin için sizde eşleriniz için bir elbisesiniz."¹⁴⁴ "Zîna eden erkek zîna eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez..."¹⁴⁵

1917 tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin 45. maddesinde kefâetin varlığını kabul eden şöyle bir madde yer almaktadır: "*Mal ve sanat gibi hususlarda erkeğin kadına denk olması nikâhın lüzumunun şartıdır*".

Sonuç olarak, evlilik birliğinde tam bir uyum ve anlaşma sağlanması, eşler arasında sosyal ve kültürel yönden büyük farklar bulunmamasına bağlıdır. Bu da kefâete taraftar olanlara hak veren delillerden biri olarak kabul edilebilir.¹⁴⁶

2) Kefâetin şart olduğunu kabul etmeyenlerin öne sürdüğü sebepler şöyle sıralanabilir; Hasan el-Basrî¹⁴⁷ gibi İslam hukukçularına göre evlenecek eşlerin Müslüman olması, evlenme engelini bulunmaması gibi durumlar akdin lüzumu için yeterli sayılmaktadır.

¹⁴⁰ Böke, www.hazargrubu.org/hazarakademi/din/ (03.12.2022).

¹⁴¹ v. 340/ 950.

¹⁴² Bilmen, 1968:74.

¹⁴³ Çakır, a.g.tz., s.7.

¹⁴⁴ Bakara, 2/187.

¹⁴⁵ Nur, 24/3.

¹⁴⁶ Cin, 1988; 161.

¹⁴⁷ v. 110/775), Süfyan es-Sevrî, (v. 161/883) Ebû'l Hasan el-Kerhî (v. 340/952) ve Cessâs (v. 370/981).

Dolayısıyla kefâet nikâhın devamlılığı açısından gerekli bir şart değildir. Koca kadına ister denk olsun, isterse olmasın evlilik sahih ve bağlayıcı olmaktadır.¹⁴⁸

Söz konusu görüşü kabullenen hukukçular; “...Allah katında en üstününüz takvâ bakımından en üstün olanınızdır...”¹⁴⁹ ayetini delil olacak şekilde göstermektedirler. Peygamber efendimiz döneminde yapılan uygulamalara bakıldığında evlilikte kefaete riayet edilmediği bilinmektedir. Bu konu hakkında örnekler şöyle sıralanabilir;

Bilal-i Habeşî Ensâr’dan bir kızla evlenmek istediği rivayette, Bilal-i Habeşî kızla denk olmadığından dolayı kız tarafı bu isteği kabul etmediği görülmüştür. Belirtilen durumdan haber alan Hz. Muhammed: “Ey Bilâl, git onlara Allah Resulü size beni evlendirmenizi emrediyor de.” Dediği görülmüştür. Özetle denk olmadıkları halde Hz. Peygamber onlara Bilâl-i Habeşi ile kızlarını evlendirmelerini emretmiştir. Bundan çıkacak sonuç şayet denklik şart olsaydı emretmezdi.¹⁵⁰

Başka bir görüşte şöyledir: Eğerki nikâhta kefâet şart olsaydı, erkekte de kadında da aranması gerekirdi. Fakat kadın tarafında kefâetin aranmadığı bilinmektedir. Özetle kefâete karşı olanlar, tüm insanları Âdem’in çocukları olarak kabul edip, aralarında herhangi bir ayırım yapılmasına taraftar olmadıkları söylenebilir.¹⁵¹

2.2.2. Kefâetin hukuki sonuçları

İslam hukukçuları genellikle, kadının dengi olmayan bir erkek ile evlilik yapmasını doğru görmemiştir. Bunun yanı sıra kadına yahut ailesine gelme olasılığı bulunan kimi sorunları ortadan kaldırmak üzere dengi olmaksızın yapılan nikâhlarda, velinin nikahı feshetme hakkının bulunduğunu belirtilmiştir. Denkliğin, kadınla velilerin hakkı olduğu hususunda fıkıhçılar müttefiktir. Kadın, denk olmayan birisiyle evlenir ise velilerin nikahı feshetme hakkının bulunduğunu belirtmiştir. Veliler de kadını dengi olmayan bir erkek ile evlendirir ise kadının nikahı feshetme hakkının bulunduğunu ifade etmiştir. Bunun nedeni, üstüne sözleşme yapılmış olan şeydeki bir noksandan oluşan bir seçim hakkıdır. Bu da alışveriş anındaki tercih (muhayyerlik) hakkına benzer. Yargıç nikah sözleşmesini feshetmez ise nikahla ilgili hükümler sabit kalır ve evlilik sürer.¹⁵²

Denklik bulunmamasından dolayı kadın ya da velinin fesih yoluna gidebilmesi için kimi durumlar vardır;

1) Bir kadın velinin müsaadesi olmadan kendine denk olmayan biri ile nikâhlanır ve ardından veliler de bu işe rıza göstermez ise söz konusu nikâh fasit olmaktadır ve velilere söz konusu sözleşmeye itirazda bulunma hakkı doğmaktadır kadın için bu tür bir hak bulunmamaktadır. Çünkü bu, kefâlet hususunda, tahkik etmeyip görevinde kusurlu davranmasıdır.

¹⁴⁸ Çakır, 2006:8.

¹⁴⁹ Hucurat, 49/13.

¹⁵⁰ Bilmen, 1978: 74.

¹⁵¹ Cin, 1988; 160.

¹⁵² Serahsi, Mebcut, ve Akşit, 2008;29.

Serahî¹⁵³, Mebcut da bu hususa şu şekilde bir yorumda bulunmuştur: Böyle olunca veliye fesih hakkı tanınmaktadır. Çünkü kadın böyle olunca velilere bir ayıp ilave etmiştir. Veliler dünürlükle kendisine denk bulunmayan birisinin kendisine nispet edilmesi ile kınanmaktadır, ayıplanmaktadır. Kendisinden söz konusu ayıbı ortadan kaldırmak üzere mücadele hakkı bulunmaktadır.

2) Erkek kimliğiyle, nitelikleriyle ve toplumsal konumuyla kadını yanıltmıştır ve daha sonra denkliğin olmadığı anlaşılmış ise kadınla kadının velileri mahkeme kararıyla nikâhı feshettirme hakkına malikdir.

3) Kadın asabe durumundaki velisini vekil olarak kabul ettiğinde, söz konusu velî de sözleşme sırasında denkliği gözetmeyip kadını evlendirirse sonradan erkeğin kadına denk olmadığı anlaşılır ise kadının sözleşmeye itirazda bulunma hakkı bulunmaktadır. Bunun nedeni kadının denklikteki hakkını kullanmamış olmasıdır. Veli artık itirazda bulunamaz, bunun nedeni onun söz konusu hakkını düşürmüş olmasıdır.

4) Kadın ve velileri denklik olmadığını bilmeleri durumunda ya da denklik hususunu önemsemeksizin ve araştırma yapmadan nikâha rıza göstermişse veya nikâhın ardından denkliğin olmadığını anladıkları halde nikâhı kabul ettiklerini ortaya koyan bir tavır ve davranış sergilemişlerse, evlilik sahih ve bağlayıcıdır ve o kadın ya da velisinin feshi talep etme hakkı düşmüştür.¹⁵⁴

2.3. Görme-Görüşme

Evlilik niyetindeki erkekle kadının meşru sınırlarda birbirini görmesinde bir problem bulunmamaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.) sahabelerden görmediği bir kadın ile evlenmeye talep eden Muğîre b. Şu'be'ye "Git onu gör, çünkü bu ülfet ve sevgiyle bütünleşmeyi sağlar."¹⁵⁵ demiştir. Hadis, evliliğin mutlulukla kalıcılığında fiziksel bakımdan eşlerin birbirini görmesinin ve prensip olarak beğenmesinin evliliğin kalıcılığında ve mutluluğunda etkisinin bulunduğu işaretlerdir. Aralarında nikâh bulunmayan kadınla erkeğin insanların gelemeyeceği ve göremeyeceği bir yerde görüşmesi de haramdır. Erkekle kadının görme ve görüşme sırasında Nûr Sûresi 30. ve 31. ayetlerdeki tesettüre uyması esas olduğu için, yukarıda yer alan hadiste hitabın yalnızca erkeğe yönelik olmasının eşitsizlik teşkil etmediği bilinmektedir.

2.4. Nişanlılık

Hadislerde "hıtbe" kelimesiyle belirtilen husus, dilimizdeki "nişanlanma" anlamını da içerisine almak üzere "bir kız veya kadınla evlenmeye tâlip olmadan başlayarak nikâh safhasına kadar süren ilişkiyi" belirtmektedir. Bu aşamada istenmiş, söz kesilmiş, mehirle ilgili anlaşmaya varılmış olabilir. Bir başkasınca istenen, söz kesilen, nişan yapılan kadınlar istenememektedir.¹⁵⁶

¹⁵³ v. 490.

¹⁵⁴ Aktan, 2002:167; Bilmen, 1968: 69.

¹⁵⁵ Tirmizi, 'Nikâh',5; Nesâî, 'Nikâh', 17; İbn Mâce, 'Nikâh', 9.

¹⁵⁶ Karaman, 2013:72.

Nişanlanma prosesinde temelde 2 durum bulunmaktadır: İlki, evlenmeye yönelik iradesini belirten kadınla erkeğe gelecekte yapılacak olan evlenme tekliflerini önlemek; ikincisiyse, tarafların birbirlerini tanınması ve yeteri kadar konu üstünde düşünmesini temin etmektir. Nişanın bozulmasının neticesinde iki tarafı da ilgilendiren neticeler ortaya çıkarmamaktadır. Nişanlılık esnasında nikâh yapılırsa, erkek kadına mehir şeklinde belli bir şeyi vermiş ise nişan bozulunca bunu geri alabilir. Verilmiş olan mehrin durması veya tüketilmesi de bu neticeyi etkilememektedir. Mehir varsa aynısı, tüketilmiş ise bedel şeklinde geri verilmesi lazımdır. Nişanı şu ya da bu tarafın bozması veya nişanı bozmanın şu yahut bu sebebe dayalı olması mehrin durumunu etkilemez.¹⁵⁷

Hanefî mezhebi çerçevesinde, nişanlılarla ailelerinin birbirlerine vermiş olduğu armağanlar hibe şeklinde kabul edilir. Bundan dolayı bağışlanmış olan şeyin tükenmesi ya da tüketilmesi veya başka birine mülk edindirilmesi vb. bağıştan geri dönmeyi önleyen bir hal söz konusu olmadığı müddetçe, bağıştan dönmek caizdir. Malikilere göre, armağanların durumu, nişanı bozanın erkek ya da kadın olmasına göre değişir. Nişanı erkek bozmuş ise hiçbir armağanı geri alamaz. Kadın bozmuşsa, erkeğin armağanları geri alması caizdir. Armağanlar tüketilmiş ise kadın bunların bedelini karşılamalıdır. Hanbelîlere göre, nişanın bozulması halinde verilmiş olan armağanlar geri alınamaz. Çünkü armağan hibe hükmündedir, hibeden dönme teslimin ardından artık caiz olmaz. Şafilere göre de geri talep edilebilir.

Yine nişanın bozulmasının neticesinde zararların karşılanması hususunda farklı fikirler vardır. Bugünün fıkıhçılarından bir kısmı, zarar görenin zararlarını mahkemeye talep edebileceği fikrindedir. Ebû Zehra, es-Sıbâi, Mahmut Şeltut vb. bugünün fıkıhçıları, nişanın bozulmasının sonucunda kusursuz olan tarafın uğrayacağı zararları isteyebileceği fikrindedir.

2.5. Evlilik Yaşı

İslâm'ın aile hukukunda sınırlar ile saptanan mutlak evlenme yaşı bulunmaz. Evlilikle ilgili koşullar oluşmuş ise kadınla erkeğin ergenlik çağına gelmesiyle evlenmesi mümkündür. Medenî hakları kullanma ehliyeti çeşidinden olan evlenme ehliyetinde akıl sağlığıyla biyolojik gelişim koşulu aranır.

Ergenlik dönemine gelme, bireyin bünyesiyle iklimlere dayalı olarak değiştiği anlaşılmaktadır. Ama en alt düzeydeki haddi kızlar için 9, erkekler için 12 yaştır. Azamî hadse İbn Abbas ile Ebu Hanife'nin görüşü çerçevesinde erkekler için 18, kızlar için 17 yaştır. Ancak Maliki mezhebinde üst sınır erkeklerde de kızlarda da 18 yaş esastır. Kimi müçtehitlere göreyse, bu iki cins için de 15 yaştır; genel manada kullanılan fikir de budur. Fiili olarak ergenlik dönemi, kızlar için adet görmedir, erkekler için de ihtilam olmasıdır. Bireyde söz konusu semptomlar olmasa da 15 yaşının sonunda ergen sayılır.¹⁵⁸

Tüm fakihelere göre, ergen olan erkek kendi arzusuyla ve iradesi yle evlenebilmektedir. Velisi onu rızasını almaksızın ya da cebri olarak evlendirememektedir.

¹⁵⁷ Döndüren, 1995:147.

¹⁵⁸ Karaman, 2013:259.

Ebu Hanîfe'ye göre ergenlik dönemindeki kızı, razı olmaksızın hiç kimse evlendiremez. Razı olmadan gerçekleştirilen evlilik tamamıyla batıldır. Bunun nedeni Hz. Muhammet (s.a.v.) "Açıkça izni alınmadan dul kadın ve rızası anlaşılmeden bekâr kız evlendirilemez." demesidir. "Onun rızası nasıl anlaşılır?" sorusuna da "Sükûtu ile." yanıtını vermiştir. ¹⁵⁹

3. EVLİLİK SONRASI İŞLEM VE UYGULAMALARDA EŞİTLİK VE İSTİSNÂLARI

3.1. Erkeğin Durumu Bakımından

Ailede eşlerin durumunu ve karşılıklı haklarını düzenleyen âyet-i kerimelerden biri Nisâ Sûresi'nin 34. âyetidir: "Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta) dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar."

Bu ayeti tahlil ettiğimizde sadece kocanın değil, bütün erkeklerin koruyucu ve yönetici (kavvâmûn) olmaları iki sebebe istinat edilmektedir: a) Cenab-ı Allah insanların bir kesimini diğerlerinden üstün yetenekler vermiştir, bu cümleden anlaşılın koruma ve yönetme bakımından erkekler, kadınlardan mütenasip niteliklerle yaratılmıştır. b) Erkekler ailenin iâşe ve ibate görevlerini üstlenmişlerdi.

Eşitlik mefhumunu araştırırken, kadın-erkek arasında salt eşitlik olup olmadığını irdelemek gerekir. Alim-cahil, âmir-memur, işveren-işçi, zengin-fakir, yöneten-yönetilen gurupları dünyadan daha ilga edilmemiştir. Öyleyse eşitlik düşüncesiyle herkesi idare eden, amir, zengin, işveren, âlim olmasını istemek nasıl mantığa ters ise; ailede hem kadının hem de erkeğin aynı anda 'aile yöneticisi' olmasını istemek o derece mantığa terstir. Eğer, tarih boyunca erkek değil de, kadın aile yöneticisi olmuş olsaydı, büyük bir ihtimal erkeğin kadına eşit olması gerektiği söz konusu olacaktı. Temeli kadın ile erkek tarafından atılan ailede, yöneticilik vasfının kime ait olacağı hususunda, kadının veya erkeğin yönetici olmasından başka üçüncü bir yol olmadığına göre, erkeğin aileyi yönetmesinde herhangi bir beis olmadığı düşüncesindeyiz.

3.2. Kadının Durumu Bakımından

İslâm; câhiliyyenin 'de, muharref ehl-i kitâbın da modern câhiliyyenin de kadına çizdiği hakir ve perişan rolü reddetti ve kaldırdı. Onu şerefli ve kıymetli mevkiine yükseltti. Kur'ân-ı Kerim'de; «en-Nisâ: Kadınlar» diye bir sûrenin varlığı, o sûrede ve diğer birçok sûrede kadının nikâh, mehir, mîras, talâk ve nafaka gibi medenî haklarının teminat altına alınmış olması İslâm'ın bu husustaki tavrını göstermeye yeter.

Kadın nârin, zarif ve hassas yaratılmıştır. Bedenen erkek kadar kuvvetli bir fizikî yapısı olmamakla birlikte, sevgi, sadâkat, merhamet ve şefkatle dolu hissî yapısı erkekten daha kuvvetlidir. Baba dayanamazken, bir anne ağlayan çocuğu sebebiyle sabaha kadar uyanık

¹⁵⁹ Buhari, 'Nikah', 40.

kalır. Çocuk sele kapılsa; baba tereddüt ederken, anne kurtarmak için ardından atlar. Kadındaki aslı vasıflar, onun aile yuvasındaki hanımefendilik ve annelik vazifelerine uygundur. O; ailenin eve dair vazifelerini deruhte (sorumluluğu altına alan) edecek, evlâtlarını dünyaya getirecek, duâlarla besleyecek ve takvâ ile, güzel ahlâk ile yetiştirecektir. Erkek ne kadar fizikî ve rûhî olarak, dış dünya vazifelerine uygun yaratılmışsa, kadın da o kadar iç âleme uygun bir yaratılıştadır.

“...Saliha kadınlar, itaatkârdırlar...”¹⁶⁰ ifadesinden hareketle klasik dönem yorumlarında, kadının aile içindeki konumuna dair öncelikle üzerinde durulan husus, kadının eşine itaat etme yükümlülüğü olmuştur. Bu yorumların hepsi Hz. Peygamber (s.a.v.)’in şu hadis-i şerifi ile desteklenmiştir: “En hayırlı kadın, kocası bakınca onu sevindiren, emredince itaat eden, nefis ve malında kocasının hoşuna gitmeyen şeyle ona muhalefet etmeyendir”.¹⁶¹

Geleneksel yorumların çoğunda kadının itaati, aşağıdaki hadis-i şerifler ve benzerleriyle vurgulanmıştır:¹⁶² “Kadın beş vakit namazını kılar, bir ay orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına da itaat ederse ona: ‘Hangi kapısından dilerse cennete gir.’ denilir.”¹⁶³ “Bir kimse hanımını yatağına çağırır da hanımı kabul etmez, kocası da hanımına kızgın olarak geceyi geçirirse, melekler sabaha kadar o kadına lanet okur”.¹⁶⁴ “Bir kimseye başka birine secde etmesini emrederdim, kadınlara secde etmesini emrederdim. Çünkü Allah kadınlar üzerine kocalar için bir hak koymuştur.”¹⁶⁵ Görüldüğü üzere söz konusu hadislerde ‘itaatkâr kadın’, kocaya itaat etmek suretiyle Allah’a itaat eden olarak tanımlanmıştır.

Allah’a itaatin, ancak kocaya itaatle mümkün olabileceği belirtilmiştir. Nasıl ki kadının itaât görevi varsa kocanın da onu hak etme vazifesi bulunmaktadır. Karı- koca arasındaki ilişkilerin sağlıklı zeminde seyretmesini sağlayan ana dinamik budur. İtaât kelimesi Kur’an’da ki ‘kanite’ kelimesinin anlamı olup, itaât eyleminin “korkudan değil, saygı ve sevgiden doğan gönül bağlılığı ve kabulü, haklı talebi yüksünmeden yerine getirmeyi” ifade eder.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) kadın hakları hakkında şöyle buyurmuştur. “Ey insanlar! Kadınların haklarına riâyet ediniz! Onlara şefkat ve sevgi ile muâmele ediniz! Onlar hakkında Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah emâneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz!”¹⁶⁶ hadiste ki tâlimatlar da hanımları, erkekler âleminin muhabbet ve hürmetine, ahlâk ve dirâyetine emanet eder. Hem de Allah emaneti olarak. Sâliha olarak yetiştirilen anneler, hayırlı evlâtlar yetiştirir. Anne tek başına bir okuldur. Böyle bir sâliha anne ömürlük teşekküre lâyıktır.

3.3. İş bölümü Bakımından

¹⁶⁰ Nisa,4/34.

¹⁶¹ Nesâî, ‘Nikâh’,14.

¹⁶² Ateş, 1997:276.

¹⁶³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 191.

¹⁶⁴ Buhârî, ‘Nikâh’,85; Müslim, ‘Nikâh’,120-122; Ebu Davud, ‘Nikâh’, 41.

¹⁶⁵ Tirmizî, Radâ, 10.

¹⁶⁶ Müslim, Hac, 147.

Hukuk terazisinin bir kefesinde haklar diğer kefesinde ise vazifeler bulunur. Bunun için İslam hukukunda kadın, hak ve vazifeleri olan bir şahsiyettir. Erkeğin hak ve vazifeleri olduğu gibi, kadının da hak ve vazifeleri vardır. Aile hukukunun esaslarını belirleyen ayetlerde kadın, kocadan her birinin diğerine karşı hakları kadar vazifesi olduğu bildirilmektedir. "Kadınların örfe göre hakları kadar görevleri vardır"¹⁶⁷ buyurulmaktadır. Buna göre ailede ve toplumda hak ve vazife eşitliği vardır. Kadın ailede hakları kadar vazifeye, vazifeleri kadar da haklara sahiptir. Erkeğin de aile içinde hakları kadar vazifesi, vazifeleri kadar da hakları vardır. Bunların hak ve vazifeleri arasında eşitlik vardır. Ancak erkek kadına veya kadın erkeğe cinsiyet ve fizik bakımından eşit olmadığı için, bunların hak ve vazifeleri arasında bir eşitlik söz konusu değildir.

Ailede düzenin sağlanması için ev işlerinin yürütülmesinde bir iş bölümünün yapılması zaruridir. Erkek, evin yöneticisi olması hasebiyle, adalet ölçülerine riayet ederek kadının görevlerini de tespit edebilir. Bunlar kadının fitratına da uygun olan ve aile içi düzeni sağlayıcı sorumluluklardır.

İslâm âlimlerine göre kadının eşine hizmet etmesi ve işlerinde yardımcı olması caiz görülmeyle beraber, bunun kadının aslî görevi olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şâfiî, Hanbelî ve bazı Mâliki fakihlere göre, evli kadının eşine hizmet etmesi vacip (gerekli) olmamakla birlikte, evlâ olanın kadının örf ve âdet üzere eşine hizmet etmesidir. Hanefiler evli bir kadının kazâen olmasa da diyâneten eşine hizmet etmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir.¹⁶⁸

İslâm'da kadınla erkek arasındaki var olan ilişki, bir mahkûmiyet ve esaret değil, karşılıklı olarak dayanışma esasına dayanmaktadır. Çünkü çoğu zaman erkeklerin yapmış oldukları işlerin bir kısmı kadınlara, kadınların yapmış oldukları işlerin bir kısmı ise erkeklere zor gelebilmektedir. "Allah, hiç kimseye kaldıramadığı bir yük yüklemes"¹⁶⁹ ayetinde bildirilen İslamî hükümde bu konuya dikkat çekilir. Bu durumda fitrattan doğan bir ehliyet söz konusudur. Resûlullah, fitrattan kaynaklanan bu iş ehliyetine dikkat çekerek, cariye (kadının) kazanmasını yasaklamış, ekmek yapmak, yün eğirmek ve buna benzer işlerin müstesna olduğunu söylemiş,¹⁷⁰ kadınların, kadınlık fitratıyla örtüşmeyen işlerde çalıştırılmaması ve dolayısıyla yıpratılmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Çünkü kadın ve erkeğin "çoğalma sürecindeki rollerinde birbirlerinden ayrılmakta ve biyolojik farkın dışında, birçok beceri, tutum, ilgi, yetenek ve davranış şekilleri bakımından da birbirlerinden farklı" kabul edilmektedir.¹⁷¹ Buna göre, Resûlullah kadınların el becerileriyle yapabilecekleri zarif işleri tasvip ederek kol becerisine, yani kaba kuvvete dayalı işlerde çalıştırılmaması ilkesini benimsediğini açık bir şekilde görmekteyiz.¹⁷² Resûlullah hayattayken, eşi Zeyneb bint Cahş'ın deri tabakladığı, aynı toplumda Râita gibi

¹⁶⁷ Bakara 2/228.

¹⁶⁸ Küçük-Topal, a.g.m., s.24.

¹⁶⁹ el-Bakara 2/286.

¹⁷⁰ Buhârî, "İcâre", 20; "Büyü", 113; Ebû Dâvûd, "Büyü", 39; Ahmed b. Hanbel, Müsned, nşr. Bedreddin Çetiner, 1413/1992), 2: 287, 382; 4: 141.

¹⁷¹ Büyükcoşkun, 2012, 36.

¹⁷² Yeniçeri, 2009), 40.

bazı kadınların bu meslekte çalıştıkları kaynaklarda zikredilmektedir. Buna göre, Hz. Peygamber’in kadınların fitratlarına uygun işler yaptıklarında onları uyarmadığı veya engel olmadığını söylemek mümkündür.

3.4. Kocanın Emîn-Kadının Emânet Görülmesi Bakımından

Emânet kelimesinin temelinde güven ve sorumluluk bilinci vardır. Sorumluluğun en hassas biçimidir. Emânetin hükmü, emânet kimin nezdindeyse onu hassasiyetle koruması ve zamanı geldiğinde sahibine aldığı gibi iade etmesidir. “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor...”¹⁷³ âyeti ve “Siz, kadınları Allah’ın emâneti olarak aldınız”¹⁷⁴ hadisi şerifince kadın, koca nezdinde Allah’ın emânetidir. Hz.Peygamber emânete hıyâneti, ikiyüzlülük ve iman zaâfiyeti olarak vasıflandırmıştır.¹⁷⁵

Âyet ve hadislerden açıkça anlaşılacağı üzere kadının kocası yanında emânet oluşu ağır bir sorumluluğun ifadesidir ve zorunlu olarak kocanın emin olması sonucunu doğurur. Çünkü değerli olan şey emin olmayana bırakılamaz. Erkek için emânet ehli olmak değerli bir sermayedir. Güvenilmez olmak ise büyük bir felâkettir. Kadının emânet oluşu, onun kocasının yanında sığıntı olarak görülmesi anlamına gelmez, aksine sorumluluğun en ağır düzeyini ifade eder. Erkek, Allah’ın koyduğu şartlar çerçevesinde kadını O’nun adına muhafaza etmek zorundadır. Emanete hıyanet ederse, sahibine ihanet etmiş olur ki bu da Allah-ü Teâlâ’dır. Bu gerçeğe çok ağır bir yükür.

3.5. İzin Alma-Verme Bakımından

Fakihlere göre, bir kadının evinden dışarı çıkmasının kocasının iznine bağlı olması, bulunduğu evin yaşanabilir nitelikte ve ferah olması şartına bağlıdır. Yaşam koşulları sağlıklı ve oturulamaz durumda olan bir evden kocasının izni olsun ya da olmasın dışarı çıkmak kadını günahkâr yapmaz. Ancak kadın, eşinin ikâmet ettiği beldede ve evde ikâmet etmek zorundadır. Erkeğin, evlilik süresi içerisinde herhangi bir sebeple ikâmet yerini değiştirmesi durumunda, kadının eşinin taşındığı yere gitme zorunluluğunun bulunduğu ve bunun erkeğin eşi üzerindeki haklarından birisi olduğu telakkî edilmektedir.

Evli kadın kendi malında tasarrufta bulunurken, kocasının iznini almak zorunda değildir. Esmâ bintü Ebu Bekr(r.a) rivayetinde kendisi Hz. Peygamber (s.a.v)’e : “Ey Allah’ın Rasulü, kocam Zübeyr’in bana verdiği maldan başak bir malım yok. Ben o maldan tasduk edebilir miyim?” diye sorunca, (sav): “tasadduk et, kaplarda biriktirip cimrilik yapma.. Yaptığın sadaka kadar mükâfat ve sevap görürsün.”¹⁷⁶ şeklinde cevap verir.

Malından hibe etme hakkı ile ilgili bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ey kadınlar, süs eşyalarınızdan dahi olsa sadaka veriniz.” Zeynep der ki: Bunun üzerine Abdullah’ın yanına döndüm ve şöyle dedim: “Sen malı az olan bir kimsesin. Resulullah da bize sadaka vermemizi emretti. Ona git sor, eğer (sana vermek) benim için yeterli ise (vereyim). Değilse, sizden başkasına vereceğim.” Zeynep der ki: “Abdullah bana, hayır sen

¹⁷³ Nisa, 4/58.

¹⁷⁴ Buhâri, ‘Nafaka’, 1; Müslim, ‘Hacc’, 147.

¹⁷⁵ Buhâri, ‘İman’, 24; ‘Şehâdât’,28; Müslim, ‘İman’ ,107,108.

¹⁷⁶ Buhari ‘Hibe’, 14, Müslim ‘Zekat’ 88-89, Ebu Davud ‘Zekat’ 45.

git” dedi. Ben de kalkıp gittim. Resulullah’ın kapısında aynı sebeple gelmiş Ensar’dan bir kadın daha gördüm. Resulullah’ın üzerinde heybetli bir hâl vardı. Zeyneb devamla: “Bilâl yanımıza çıkageldi. Ona Allah’ın Resulü’nün yanına git ve ona kapıda bulunan iki kadın sana: “Bunlar kendi eşlerine ve himayelerindeki yetimlere vermeleri halinde sadaka vermelerinin yeterli gelip gelmeyeceğini soruyor” de ve bizim kim olduğumuzdan ona söz etme. Bunun üzerine Bilâl, Resulullah’ın huzuruna girip sordu. Resulullah: “Bunlar kimdir?” diye sorunca, Bilâl: “Ensâr’dan bir kadın ile Zeyneb” dedi. Resulullah: “Hangi Zeyneb?” diye sorunca, Bilâl: “Abdullah’ın hanımı Zeyneb” dedi. Bu sefer Resulullah ona şunu söyledi: “O kadınların bu durumda iki ecirleri olur, akrabayı gözetmek eciri ve sadaka vermek eciri”.¹⁷⁷

Bu hadisler ışığında *kadının* kocasının izni olmadan malından hibe edebilmesinin caiz ve mubah olduğuna delil kabul edilir. İslam hukukunda mevcut mal ayrılığı ilkesi kocayı karısının malları üzerinde yetkisiz kılmaktadır. Kur’an kadına ekonomik bağımsızlık sağlamıştır. Kadın kendi mal varlığından infak edebilir, zekâtını verir ve hacca gidebilir.

3.6. Güzel Geçinme Bakımından

Güzel geçinme, erkeğin kadına iyi muamele etmesi ve ona suçlayıcı, hakaret edici davranmamasıdır. Kadına darılmak ve onu yalnız başına terk etmek de men edilmiştir :¹⁷⁸ “...Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur”¹⁷⁹. Allâh-u Teâlâ bu âyette kocalara, kadınlarla güzel geçinmelerini emretmektedir. Bu ise koca hakkında vacip olan bir iştir. Mahkeme kararı ile yerine getirmek zorunda olduğu bir husus değildir. Bu âyetle, kadının aleyhine olan ve onun hareketlerini kısıtlayan kaba davranışlar yasaklanmıştır.

Güzel geçinmenin mahiyeti, kadının mehir ve nafaka gibi haklarını eksiksiz ödemek, suçsuz yere yüzüne karşı surat asmamak, onunla güzel konuşmak, kaba ve sert konuşmamak, onu suçlamamak, ona zarar vermemek, samimi davranmak, onunla vakit geçirmek, şakalaşmak vb. şeklinde açıklanmıştır. Çok eşliliği kabul eden görüşlerde eşler arasında adaletli davranma ve başkasına meylettğini belli etmeme de buna dâhil edilmiştir. İbn Abbas’ın şu rivayeti de güzel geçinmeye dâhil olan hususlar arasında sayılmıştır: “Ben hanımımın bana süslenmesini sevdiğim gibi aynı şekilde hanımıma süslenmeyi severim”.¹⁸⁰

Yine bu konu ile ilgili Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur. “Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz.”¹⁸¹

3.7. Cinsellik Bakımından

Hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah, insanı maddi ve manevi pek çok ihtiyaçla var etmiştir. Bu ihtiyaçlardan biriside cinsellik olup, insanoğlunun çoğalması ve neslinin devam ettirmesi de bu yolla mümkündür. Dinimizde cinsel arzuların helal bir şekilde yani evlilik yoluyla

¹⁷⁷ Buhari, *Zekât*, I: 360.

¹⁷⁸ Topaloğlu, 1997:121.

¹⁷⁹ Nisa, 4/19.

¹⁸⁰ Şirin, 2008:45.

¹⁸¹ Buhârî, *Enbiyâ* 1, *Nikâh* 80; Müslim, *Radâ* 60. Ayrıca bk. Tirmizî, *Radâ* 11, *Tefsîru sûre* (9) 2; İbni Mâce, *Nikâh* 3.

giderilmesi sevap vesilesi sayılır.¹⁸² Haram yollardan karşılanması demek olan zina ise, büyük günahlardandır ve kesinlikle yasaklanmıştır.¹⁸³

Evlilik birliği içerisinde cinsel yönden uyum birinci derecede önemi haiz olduğundan, erkek cinsel istifadeye engel olan kadının iradesine bağlı hallerini düzeltmesi konusunda eşini zorlayabilir. Sözgelimi bir erkek, hayız ve nifas günü bittiği halde temizlenmeyen eşini yıkanıp temizlenmeye veya kendi muhalefetine rağmen nafle oruç tutan kadını iftar etmeye zorlayabilir. Zira bu, kendisinin eşinden cinsel açıdan yararlanmasını engelleyen bir durumdur. Özellikle bu durum ile ilgili Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyurmuştur. “Erkek, eşini yatağına çağırınca, gelmekten kaçınır ve bu yüzden erkek ona kızgın olarak gecelerse, melekler sabaha kadar bu kadına lanet eder.”¹⁸⁴

Eşler birbirine güven vermeli ve güvenebilmeli, bu bağlamda aile sırları mecburiyet olmadıkça başkalarıyla paylaşılmamalı, özel meseleler ve mahrem ulu orta anlatılmamalıdır. Peygamberimizin ifadesiyle, “Kıyamet gününde, Allah nezdinde sorumluluğu en büyük olan emanetlerden biri, bir kimsenin karısı ile birlikte olduktan sonra onun sırrını yamasıdır.” ve karısı ile özel birlikteliklerini başkasına anlatan erkek, “Allah katında insanların en kötülerinden birisidir”.¹⁸⁵ Bu konuda kadınlarda aynı hassasiyeti göstermelidir.

3.8. Erkeğin Koruyan, Kadının Korunan Olması Bakımından

Kadın, erkeğe Allah'ın bir emanetidir. Erkek, Allah'ın çizmiş olduğu sınırlar ölçüsünde emanete sahip çıkmalıdır Kadının eşi üzerindeki haklarından birisi de kocası tarafından namus ve iffetinin muhafaza altına alınmasıdır.

3.9. Erkeğin Baba, Kadının Anne Olması Bakımından

Çocukların anne ve babalarına sevgi ve saygı duymaları, sözlerini dinlemeleri ve muhtaç oldukları zaman onlara bakmaları evlatlık borçlarıdır. Şu âyet-i kerîmeler buna delil teşkil etmektedir: “Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süttten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır.”¹⁸⁶

“Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.”¹⁸⁷

Kur’ân, ilke olarak aile yöneticisini erkek olarak belirlemiş, erkeğe yöneticilik ve aile reisliği sorumluluğunu yüklemiştir. “Er olanlar kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kere Allah birini diğerinden üstün yaratmış bir de erler mallarından infak etmektedirler, onun için iyi kadınlar itaatkârdırlar,...”¹⁸⁸

¹⁸² Müslim, Zekât, 53.

¹⁸³ İsrâ, 17/32.

¹⁸⁴ Buhârî, Bed’ü'l-Halk, 7; Ebû Dâvûd, Nikâh, 40; Tirmizî, Radâ, 10.

¹⁸⁵ Müslim, Nikah, 123-124.

¹⁸⁶ Ahkâf, 46/15.

¹⁸⁷ İsrâ, 17/23.

¹⁸⁸ Nisa,4/34.

Günümüzde aile içinde yaşanan en büyük problem, Bir aile içinde Allah'ın yöneticilik vasfına lâıyk gördüğü erkek, kavram sıfatını kaybetmiş, kadın eşyaya, paraya ve çocuğa itaât eder hale gelmiştir. Erkek kadınlaşmış, kadın erkekleşmiştir. Bu durumda çocuklar anne ve baba olmanın keskin çizgisinde duramayarak, parayı ve izni kimden isteyeceği, en son kararı kim vereceği çözümsüzlüğünde kendi çıkarlarını kollayan varlıklar haline dönüşmüştür. İstisare ise, ailenin temel unsuru iken, hükmünü yitirmiştir.

SONUÇ

İslam Aile Hukuku, aile kavramını geniş ve anlaşılır bir şekilde ele almış, kadın ve erkeğin aile içinde ve dışında konum ve sorumluluklarını Kur'an ve Sünnet çerçevesinde belirlemiştir. İslam Hukuku nass'ın gereği olarak kadının narin ve nazik yaratılışına istinaden kadının aleyhinde olan bütün hurafe ve tabuları yıkmış ona neslin devamı için annelik vasfını vermiş, evin içinde yapılması geren işlerden sorumlu tutup Cenab-ı Allah'ın kendisine verdiği değer ve önemi teyid edip evin baş köşesine koymuştur.

Erkeğe ise fizik ve yaratılış gereği ailenin korunması, geçiminin temini ve kavamlık vazifelerini yükleyip, erkeğinde aile içindeki yeri ve görevlerini belirledikten sonra ona da neslin devamı için babalık misyonunu yüklemiştir.

Hasılı, İslam alemleri olarak bizlere düşen, yüce olan kitabımız Kur'an-i Kerim'i yaldızlı, sedefli ve nakkaşlı raflardan indirip gerçek olan gönderiliş gayesini anlamadığımız yani Cenab-ı Allah'ın düsturunu hayatımıza entegre etmediğimiz müddetçe, rehberimiz önderimiz ve mürebbiimiz olan Hz. Peygamber (s.a.s)' in sünnetini (yaşayış tarzı) benimseyip onun izinden gitmediğimiz müddetçe, İslam'ı hedef alan, başta müsteşrik ve oryantalistler olmak üzere aile, kadın ve benzeri konular üzerinden irdelemeye ve gereksiz uzayıp giden tartışmalar hep var olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Ahmed B. Hanbel, Müsned, I, 191.

Aktan, H., (2002). “Kefâet”, T.D.V.İ.A., C.Xv, İstanbul, S.167.

Ateş, S. Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, C.Iı, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, S.276.

Böke, Emine Gümüş, “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Denklik (Kefaet)”, [www.Hazargrubu.Org/Hazarakademi/Din/664.Html\(03.12.2022\)](http://www.Hazargrubu.Org/Hazarakademi/Din/664.Html(03.12.2022)).

Bilmen, Ö. N. (1968)., Hukukî İslamiyye Ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Basımevi, İstanbul, C.Iı, S.74.

Büyükcoşkun, S. (2012). “Kadın İstihdamı ve Toplumsal Sonuçlarının Analizi”, Dinî

Ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet İ Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı, İstanbul: 26-27 Mayıs, 36.

Cin, H., (1988). İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Selçuk Üniversitesi Yay., 2.B., Konya.

Çakır, L., (2006). İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik Meselesi ve Günümüz Türk Toplumundaki Yansıması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.

Çetiner, B. (1992). Tıp, 2. Baskı, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), 2: 287, 382; 4:141.

Döndüren, H., (1995). Delilleriyle Aile İlmihali, Altınoluk, İstanbul.

Heysemî, N. A., (1967). Mecmeu’z-Zevâid ve Menbeu’l-Fevaid, (Beyrut: Dâru’l-Kitabi’l-Arabî), 6: 156.

İbn Hacer, Ebû’l-Fazl Ş., (1912). El-İsâbe Fî Temyîzi’s-Sahabe, (Bağdat: Matbaatu’s-Saâde, 1328).

İbn Hişâm, C. A., (1992). Es-Sîretu’n-Nebevîyye, Nşr. Süheyl Zekkâr, (Beyrut: Dâru’l-Fîkr, 1412).

İbn Kesîr, (1981). El-Bidâye Ve’n-Nihâye, (Beyrut: Mektebetü’l-meârif), 3: 175, 474; 4:251.

Fâkihî, E.A. M., (1986). Ahbâru Mekke Fi Kadîmi’d-Dehr ve Hadîsîh, Nşr. Abdülmelik B. Abdullah B. Dehiş, (Mekke: Matbaatu’n -Nahdati’l Hadise), 5: 184.

Karaman, H., (2013). Anahatlarıyla İslam Hukuku, C.Iı, 13. B., Ensar Yayınları, İstanbul.

Karaman, H., (2013). Mukayeseli İslam Hukuku, C.I, 8.B., İz Yayıncılık, İstanbul.

Kitab-I Mukaddes, Tekvin 3/6, 12.

- Köse, S. (2015). Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, S.70-73.
- Kur'an-I Kerim, A'raf, 7/26.
- Kur'an-I Kerim, Bakara, 2/287, 2/228.
- Kur'an-I Kerim, Nisa,4/34. 4/58. 4/34. 4/19.
- Kur'an-I Kerim, Ahkâf, 46/15.
- Kur'an-I Kerim, İsrâ, 17/23, 17/32.
- Küçük, Y. E.- Topal, Ş., (2012). "Aile İçi Şiddet ve İslam Hukukundaki Önleyici Tedbirler", Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, Ss.11-41.
- Sahih-İ Buhari, 'Nikâh',15. Nafaka', 1. 'İman', 24; 'Şehâdât',28. 'Hibe', 14. Bed'ü'l- Halk, 7.
- Sahih-İ Müslim, Hac, 147. 'İman', 107,108. 'Zekât' 88-89. Radâ' 60.
- Serahsi, M., Edt. Akşit C., (2008). C.V, Gümüşev Yayınları, İstanbul, S.29.
- Süheylî, (1967). Er-Ravzu'l-Ünf Fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyyeti Li-İbni Hişâm, Nşr.
- Abdurrahman El-Vekîl, (Kahire: Dâru'n-Nasr Li't-Tıbâa), 4: 126.
- Sünen-İ Ebû Dâvud, 'Nikâh', 2-40. "Büyü", 39. "Zekat", 45.
- Sünen-İ İbni Mâce, Nikâh 3.
- Sünen-İ Nesâi, 'Nikâh',14.
- Sünen-İ Tirmizî, Radâ, 10.
- Topaloğlu, B. (1997). "Hakem", T.D.V.İ.A., C.Xv, İstanbul, S.170.
- Topaloğlu, B., (2013). İslamda Kadın, 21.B., Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Şâmî, E. A. Ş., (1990). Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd Fi Sîreti Hayri'l-İbâd, Nşr. Mustafa Abdülvahid, (Kahire: Vizaretü'l-Evkâf Ve'süûni'l-İslâmiyye), 11: 203.
- Yeniçeri, C., (2009). Hukukî, Ahlakî, İktisadî, Felsefî Boyutlarıyla ve Günceli ile İslâm Ailesi ve Ev İdaresi; Hz. Peygamber'in Aile Reislîği, Yönetim İlkeleri, Kadın ve Aile Dünyamız, (İstanbul: Çamlıca Yayınları), 40.
- Şirin, Sümeyra, Nisa Suresindeki Kadın Erkek Eşitliği ile İlgili Hükümler Üzerine Yapılan İçtihatlar, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eylül, 2008.